

AKADEMIN FÖR HÄLSA OCH ARBETSLIV
Avdelningen för socialt arbete och psykologi

Barnet som aktör eller objekt?

- Socialsekreterarens syn på barnets delaktighet i utredningsprocessen inom socialtjänsten

Amanda Belin & Heli Järvenpää

2016

Examensarbete, Grundnivå (kandidatexamen), 15 hp
Socialt arbete
Socionomprogrammet
Examensarbete i socialt arbete

Handledare: Yvonne Sjöblom
Examinator: Peter Öberg

Förord

Vi vill rikta ett stort tack till intervjupersonerna som genom sitt deltagande har gjort denna studie möjlig. Vi är tacksamma för att ni medverkat och gett oss värdefull information. Vi vill även tacka vår handledare Yvonne Sjöblom som gett oss goda råd och konstruktiv kritik. Vi uppsatsförfattare har tillsammans skrivit varje del av uppsatsen och har därmed varit lika delaktiga genom hela processen.

Gävle, 2016 Amanda Belin & Heli Järvenpää

Abstract

Results from earlier research referring to a child's participation in investigations within social childcare shows that there is a coherent vision of making the child involved in the process of the investigation. However, that vision is not reflected in practical work. The purpose of this qualitative study was to study social workers' vision of the child's participation in investigations concerning themselves. The empirical data was consisted of six interviews with social workers, analyzed by childhood sociology, Hart's participation ladder and Shier's model of that ladder. The result showed that all informants consider the child's involvement to be important. But they have different definitions of involvement or participation. What affects participation according to the informants is the age of the child, personal traits and the specific situation. Central to the study is that social workers need to be flexible and adapt to the situation. The informants also expressed the dilemma of trying to consider both the best of the child and the child's right to be heard.

Keywords: Participation, children's perspective, the ladder of participation, the theory of childhood, social worker.

Sammanfattning

Resultaten från tidigare forskning gällande barnets delaktighet i utredningar inom den sociala barnvården visar att det finns en enhetlig syn på att barnet ska göras delaktigt i utredningsprocessen. Dock speglas den uppfattningen inte i det praktiska arbetet. Syftet med denna kvalitativa studie var att undersöka socialsekreterares syn på barnets delaktighet i utredningar. Studiens empiri skapades genom 6 intervjuer med socialsekreterare som jobbar eller har jobbat med utredningar på socialtjänsten. Empirin analyserades genom barndomssociologin, Harts delaktighetsstege samt Shiers modell av stegen. Resultatet visar att samtliga socialsekreterare anser att ett barns delaktighet är viktigt, men definierar delaktighet på olika sätt. Vad som påverkar delaktiggörandet, enligt informanterna är barnets ålder, personliga egenskaper och den specifika situationen. Centralt är att socialsekreterare måste vara flexibla och anpassa sig efter situationen. Intervjupersonerna uttrycker också dilemmat att försöka ta hänsyn till både barnets bästa samt barnets rätt att bli hörd.

Nyckelord: Delaktighet, barnperspektiv, delaktighetsstege, barndomssociologi, socialsekreterare.

Innehåll

1. Inledning	1
1.1. Problembakgrund	1
1.2. Syfte och frågeställningar	2
1.3. Uppsatsens disposition	3
1.4. Förklaringar av begrepp	3
2. Tidigare forskning	3
2.1 Sökprocess	4
2.2. Resultat i tidigare forskning	4
2.2.1. Barnets delaktighet	4
2.2.2. Socialsekreterarens roll	5
2.2.3. Barnets bästa och barnets rätt att komma till tals	6
2.2.4. Det sociala arbetets praktik	7
2.2.5. Barriärer för delaktighet	8
2.3. Sammanfattning av den tidigare forskningen	9
3. Teoretiska utgångspunkter	10
3.1. Barndomssociologi	11
3.2. Delaktighetsstegen	12
4. Forskningsmetod	14
4.1. Forskningsdesign	14
4.2. Intervjuguide	15
4.3. Urval	15
4.4. Datainsamling	16
4.5 Analysverktyg	16
4.6. Studiens trovärdighet	16
4. 7. Etik	17
5. Resultat och analys	17
5.1. Presentation av intervjupersonerna	18
5.2. Förståelsen av delaktighet	18
5.2.1. Barnperspektiv	18
5.2.2. Delaktighet och dess nivåer	21
5.2.3. Ålder, kön och etnicitet	25
5.3. Handlingar för att möjliggöra delaktighet	27
5.3.1. Socialsekreterarens anpassning	27

5.3.2. Barnets bästa kontra barnets rätt att bli hörd.....	32
5.3.3. Lagstiftning och BBIC	34
6. Diskussion	35
6.1. Studiens viktigaste resultat.....	35
6.2. Resultatdiskussion.....	36
6.3. Diskussion med utgångspunkt i tidigare forskning.....	38
6.4. Metoddiskussion.....	40
7. Referenslista.....	42
8. Bilagor.....	46
8.1. Intervjuguide	46
8.2. Informationsbrev	48

1. Inledning

Under vår studietid har vi reflekterat över den position barn har i samhället och gentemot vuxna. Det finns olika uppfattningar om vad barn är, vilken betydelse som ska tillmätas deras åsikt och synen på barnens förmåga att fatta egna beslut. Vi ställer oss nyfikna till hur denna position uttrycker sig mellan myndighetspersoner och barn. Det väcker frågor hos oss om den situation som barnet möter i kontakten med socialtjänsten samt på vilket sätt socialsekreterare bemöter barnet. Ofta handlar kontakten om att socialsekreteraren ska fatta ett beslut som påverkar barnet i allra högsta grad och vi vill då undersöka hur barnet involveras i den processen.

Det är av vikt att belysa den roll och det handlingsutrymme som socialsekreterare besitter när det kommer till bemötandet av barnet och vilket utrymme denne ges i utredningen. Kunskap om detta kan öka reflektionen hos den enskilda socialsekreteraren i kontakt med barnet. Vi anser också att det är betydelsefullt att belysa barnets situation i utredningar hos socialtjänsten. Detta för att barnet inte själv har status att ta upp ämnet till diskussion och vi måste därmed bedriva forskning för barnets skull. Det ligger ett ansvar hos oss som vuxna att försöka förstå hur vårt agerande kan påverka ett barn.

1.1. Problembakgrund

Vår uppfattning är att barn i allmänhet börjar få en bättre position i samhället och goda framsteg för världens barn skedde när barnkonventionen antogs av Förenta nationernas, FN:s, generalförsamling 1989. Det innebar att barnen fick en plats på den politiska agendan och barnens rättigheter skulle gälla världen över. Barnen fick med detta, precis som vuxna, ett fullt människovärde. De skulle lyssnas på och deras integritet skulle respekteras av vuxenvärlden (Söder, 1994). Artikel 12 i barnkonventionen handlar om att barn har rätt att få tala fritt samt har rätten att bli hörd i frågor som rör dem. I konventionen är t.ex. delaktighet en grundläggande rättighet. Barnen har rätt att fritt uttrycka sina åsikter i de processer som rör dem. Detta begränsas dock av att barnens åsikt ska tillmätas betydelse med hänsyn till dennes mognad och ålder (Eriksson & Näsman, 2011). Detta innebär att barn ses både som aktörer med kapacitet att framföra sina åsikter men även som människor under utveckling, där vuxna bör göra en bedömning av värdet av det barnen säger. Detta är en följd av att konventionen om barns rättigheter ska gälla världen över samtidigt som den ska ta hänsyn till det enskilda barnet. Det är sedan upp till varje nation att detaljstyra genom lagstiftningen i vilken grad

barn ska delaktiggöras och vilken vikt socialsekreterare bör lägga vid barnets åsikter (Lee, 1999). Sverige är ett land som har en stark stat och där staten är intresserad av ett barns välfärd. Denna inställning till barn väckte, i början av 1900-talet, förvåning bland de andra länderna i Europa (Schiratzki, 2003). Den svenska lagstiftningen har anpassats till barnkonventionen och vi anser att svensk lagstiftning är till barns fördel. I Socialtjänstlagen (2001:453) kap 11 § 10 kan läsas att barn ska ges möjlighet att föra fram sina åsikter i frågor som rör dem samt få relevant information om vad som sker. Denna paragraf innebär för oss att ett barn ska få vara en del av utredningen som socialtjänsten gör, genom att få komma till tals och få adekvat information om processen som äger rum.

Vi kan också se att socialstyrelsen försöker lyfta fram vikten av att låta barnet vara delaktigt i sin process då det har utarbetats en metod som ska leda till att arbetet inom socialtjänsterna blir nationellt enhetligt och strukturerat. Metoden BBIC, barns behov i centrum, utgår från barnkonventionen och SoL (2001:453) och syftar bland annat till att stärka barnens inflytande och delaktighet i processer som påverkar deras liv. Graden av delaktighet bör bestämmas med hänsyn till barnens ålder och mognad. Med andra ord finns ingen nedre åldersgräns för barns delaktighet. Det är socialsekreterarens ansvar att kartlägga barnets åsikter även om det finns en svårighet för barnet att framföra dem själv (Socialstyrelsen, 2015).

Vår förförståelse är att både SoL (2001:453) och BBIC som socialsekreterare använder sig av i sitt dagliga arbete, ger en otydlig definition av delaktighet. Det finns inte beskrivet i vilken grad eller på vilket sätt barnet ska delaktiggöras i utredningen. Vi reflekterar över att detta kan ge utrymme för socialsekreterares egna tolkningar utifrån dennes förståelseram och att det kan leda till att barn blir bemötta på olika sätt.

1.2. Syfte och frågeställningar

Syftet med uppsatsen är att undersöka hur socialsekreterare inom socialtjänsten ser på barnets delaktighet i utredningen som rör denne. Vi vill studera på vilket sätt barnet delaktiggörs under utredningsprocessen. Våra frågeställningar blir därmed dessa:

- 1) Hur tolkar socialsekreterare inom socialtjänsten barnets delaktighet i utredningar som gäller dem?
- 2) På vilket sätt delaktiggörs barnet i utredningar på socialtjänsten?

1.3. Uppsatsens disposition

Uppsatsen är indelad i 6 kapitel som i sin tur är uppdelade i underrubriker. I kapitel 1 finns inledningen där vi beskriver vår förförståelse samt bakgrunden till det område vi har valt att skriva om. Där finns även vårt syfte och de frågeställningar vi vill besvara. Detta följs utav de begrepp vi anser är relevanta att definiera för vår uppsats. I kapitel 2 lyfter vi den tidigare forskningen samt vår sökprocess för att finna den. Kapitel 3 består av våra teoretiska utgångspunkter vilka är barndomssociologi samt Harts delaktighetsstege och Shiers modell av den. I kapitel 4 finner du hur vi metodiskt gått tillväga under hela uppsatsprocessen. I det 5:e kapitlet redovisas resultatet från intervjuerna samt vår analys utifrån de valda teorierna och den tidigare forskningen. Vår diskussion återfinns i kapitel 6. Där finns en sammanfattning av de viktigaste resultaten i studien. Det följs av resultatdiskussion, en diskussion i förhållande till den tidigare forskningen, metoddiskussion samt förslag till fortsatt forskning.

1.4. Förklaringar av begrepp

Barn: I uppsatsen används begreppet barn och definitionen är tagen från SoL (2001:453) vilken förklarar att begreppet innefattar personer under 18 år.

Barnperspektiv: I SoL (2001:453) förarbeten beskrivs barnperspektivet att den vuxna ska “se genom ett barns ögon” eller ha “barnet i sin synvinkel”. Den vuxna ska försöka klarlägga barnets vilja och sätta sig in i barnets livssituation (Petersson, 2003; prop. 1996/97)

Socialsekreterare: I vår uppsats benämner vi den som har ansvaret för handläggningen av ärendet för socialsekreterare, då detta är en tjänstetitel som används i kommunen där vi gjort intervjuerna (Socialstyrelsen, 2015).

Utredning: I SoL kap. 11 § 1 står “*Socialnämnden skall utan dröjsmål inleda utredning av vad som genom ansökan eller annat sätt har kommit till nämndens kännedom och vad som kan föranleda någon åtgärd av nämnden*” SoL (2001:453) är en ramlag och anger inte i detalj hur en utredning ska gå till, vilket innebär att det är upp till den enskilda socialsekreteraren och dennes arbetsledare att utforma utredningen. En vag definition av utredning är “*med utredning avses all verksamhet som syftar till att göra det möjligt för nämnden att fatta beslut i ett ärende hos denne*” (Söderquist, 2006, s. 17).

2. Tidigare forskning

I detta avsnitt presenteras inledningsvis tillvägagångssättet för att finna relevant forskning.

Därefter följer en presentation av resultatet i den tidigare forskningen. Kapitlet avslutas med en sammanfattning för att ge läsaren en samlad bild av det som framkommit i artiklarna.

2.1 Sökprocess

De databaser som användes i sökprocessen var: SocIndex, PsycInfo samt Discovery.

Sökorden vi använde oss av, var participation, child, child protection, children's right, best interests, child welfare, social work. Vi fick många sökträffar och upplevde att detta var ett välstuderat område, både utifrån en socialarbetares perspektiv samt barnets perspektiv. Vi gjorde en avgränsning till att i huvudsak koncentrera oss på socialarbetares perspektiv, då detta är det område som vi undersöker. Vi valde att ha med forskning från Norden, Europa samt utanför kontinenten. Utöver detta har vi gjort litteratursökningar i den svenska tidskriften *Socialvetenskaplig tidskrift*.

2.2. Resultat i tidigare forskning

Nedan ges en genomgång av de studier vi finner relevanta för undersökning. Artiklarna presenteras i olika teman för att ge läsaren en tydligare struktur. Kapitlet börjar med *Barnets delaktighet*. Det följs av *Socialsekreterarens roll*, *Barnets bästa och barnets rätt att komma till tals*, *Det sociala arbetets praktik* och slutligen *Barriärer för delaktighet*.

2.2.1. Barnets delaktighet

Bessant och Broadley (2014) förklarar att moderna samhällen tillkännager idén av att låta barn vara delaktiga i processer som angår dem samt värdet av att lyssna på vad de har att säga. Författarna menar att det finns ett offentligt erkännande bland regeringar och forskare och att det har fått en ökad status i den politiska diskursen. Dock lyfter författarna upp det stora glapp som finns mellan teori och det praktiska arbetet. De menar att trots att studien är gjort i Australien och England så kan resultaten generaliseras till andra länder då detta är ett generellt problem i systemen för barnskydd världen över (a.a.). Författarna skriver att även om professionella påstår att de känner barnet och vet omständigheterna kring barnet, så kan de inte fullt ut få veta barnets uppfattning och åsikt utan att fråga dem. Det finns en generell uppfattning bland vuxna att barn inte har förmågan och förståelsen att uppfatta vad som sker och vad som är bäst för dem. Det finns även en föreställning att vuxna och då speciellt professionella är mer mogna och rationella för att kunna se vad barnet vill och vad som bedöms vara dennes bästa. Allmänt kan sägas att barn vet vad som sker omkring dem, vad som ligger i deras intressen och vad de vill. Barn har ofta en annan förståelse för situationer

och en annan erfarenhet än de professionella har. De har inte varit med om samma saker och har därför inte samma kunskap och förståelse (a.a.).

Bessant och Broadley (2014) hänvisar till Winkworth och McArthur (2006) som förklarar att om socialsekreteraren lyssnar på barnen så blir utredningen mer noggrann och relevansen i beslutet förbättras, det leder till att sannolikheten att det enskilda barnet skyddas, ökar. Detta ses även i Kriz och Skivenes (2015) studie som visar på att barns delaktighet i sina processer, korrelerar med positiva följder för barnets välbefinnande och trygghet. Konsekvensen av detta är färre insatser där barnet placeras utanför det egna hemmet. Det finns emellertid inga belägg för de långsiktiga resultaten (a.a.). Bessant och Broadley (2014) hänvisar till Bostock (2004) som menar att en delaktighet leder till att barnen tror på sig själva, att de har kapacitet att förändra och ha kontroll över sina liv. Det inverkar positivt på deras utveckling. De går in i vuxenlivet med mer självförtroende.

Dillon, Greenop och Hills (2016) har genomfört en studie i England och de förklarar att myndigheter har en skyldighet att ta reda på barnets önskemål och känslor innan ett beslut fattas och socialsekreterare måste ta hänsyn till dem, i förhållande till bedömningen av barnets utredningar. Författarna beskriver en oro då studier visat på att yrkesverksamma varken lyssnar eller kommunicerar med barnen, trots att det finns en medvetenhet om att barn uppskattar att informeras och rådfrågas. Detta resulterar i en oförmåga att uppfatta barnets perspektiv, samtidigt som barnen inte förstod socialarbetarens oro för familjen (a.a.). Författarna hänvisar till Vis m.fl. (2012) forskning, där de beskriver att ett av de största hindren för barns delaktighet, enligt socialarbetare, är att de själva saknar kommunikationsförmåga (a.a.). Fortsättningsvis refererar författarna till Leeson (2007) studie, som visar på att problemet att låta barnet vara delaktigt ligger hos de vuxna snarare än i barnets förmåga att vara med i beslutsfattandet.

2.2.2. Socialsekreterarens roll

Cossar, Brandon och Jordan (2016) tar i sin forskning upp att barns delaktighet i processer som rör dem själva är ett komplicerat område i praktiken. Deras studie presenterar resultaten från en kvalitativ studie som utförts i Storbritannien. Författarna refererar till Harding (1991) samt Healy (1998) vilka beskriver att när barn är inblandade i processer finns många spänningar som innefattar föräldrarnas rättigheter, barnets rättigheter och statens rätt att ingripa i familjelivet när det finns allvarlig oro för barnets välfärd. Inom triaden av

socialarbetare, föräldrar och barn, har barnet minst makt (a.a.). Barnutredningar är komplicerade på grund av barns känslomässiga band till sina föräldrar samt svårigheterna för socialsekreteraren att uppnå balans mellan att arbeta i partnerskap och utöva makt för att skydda barnet. I artikeln hänvisar författarna även till Schofield och Thoburn (1996) som skriver att det inte är förvånande om det i praktiken förekommer att föräldrar och barn riktar sig tillsammans mot socialarbetaren.

Cossar m.fl. (2016) skriver om att för att uppnå att barnet blir delaktig ska socialsekreteraren prioritera en direkt kommunikation och arbeta för att bygga en positiv och respektfull relation med barnet samt se till barnets önskemål och känslor. Socialsekreteraren ska även ge barnet en ärlig och korrekt information om professionellas syn på barnets nuvarande situation samt om eventuella framtida planer och åtgärder (a.a.). Studien tyder på att barnet i första hand är beroende av socialarbetaren för att få utöva sina rättigheter till delaktighet. Det är denne som ska utjämna maktfördelningen för att ett barn ska kunna vara delaktigt. I artikel förklaras att graden av barns delaktighet är inbäddad i olika policys och rutiner. För att förverkliga barns delaktighet krävs en god relation mellan socialarbetare och barn.

I Archard och Skivenes (2009b) studie kan läsas att det finns olika sätt att höra ett barn på. Ett sätt kan vara att barnet själv beskriver sin syn på situationen för socialsekreteraren eller att barnet skriftligt redogör för sina åsikter. Ett annat sätt är att barnet indirekt kan uttrycka sina åsikter genom en annan vuxen. För att skapa möjligheter och miljöer för ett barn att samtala i, krävs att socialsekreteraren är flexibel och därmed kan anpassa sig efter barnet och situationen. Exempelvis har vissa barn lättare att samtala under en promenad eller genom att rita under konversationen (a.a.). Det är grundläggande att socialsekreteraren ser till att barnet förstår samtalets syfte, informerar om orsaken till varför samtalet sker samt om den processen som pågår kring barnet. Barnet ska kunna ställa frågor och delge tankar. Informationen ska berättas för barnet så denne förstår vad det handlar om. För att kunna beakta ett barnperspektiv krävs många gånger att socialsekreteraren skapat en relation till barnet, där barnet känner tillit och förtroende. För att kunna åstadkomma detta kan många barnsamtal behövas samt att samtalen sker i barnets normala miljö. Det är även en god idé att socialsekreteraren deltar i barnets vardagliga aktiviteter.

2.2.3. Barnets bästa och barnets rätt att komma till tals

Archard och Skivenes (2009a) beskriver att för en socialsekreterare i västvärlden finns två centrala åtaganden som ska beaktas samt vägas mot varandra. För det första ska barnets bästa

alltid beaktas. För det andra ska barnet få komma till tals och uttrycka sina tankar och känslor i de processer som rör deras intressen. Detta ska göras med hänsyn till barnets mognad, ålder och förståelse för det som sker. Dessa åtaganden hittas i barnkonventionen, där det beskrivs att ingen av principerna går före den andra, utan de är lika starkt bindande. Det finns en god tanke bakom detta men det kan tyckas som att dessa åtaganden drar åt olika riktningar. Socialsekreterarens åsikt om vad som är barnets bästa är inte alltid förenat med det som barnet själv anser är rätt för denne (a.a.).

Archad och Skivenes (2009a) skriver fortsättningsvis att höra barnet innebär att lägga vikt vid det som barnet uttrycker och detta med hänsyn till dennes mognad och ålder. Författarna upplever dock problem med att det är samma person som ska bestämma vad som är barnets bästa och som samtidigt ska besluta i vilken utsträckning barnets åsikt ska tillmätas betydelse. De förklarar att en bedömning av barnets mognad ska göras, oberoende av vad barnet har för åsikt. Det finns en risk att en bedömning av barnets mognad görs utifrån vad barnet tycker och om åsikten går isär från socialsekreterarens. D.v.s. att socialsekreteraren förklarar barnet som omoget om denne inte är av samma åsikt som socialsekreteraren.

2.2.4. Det sociala arbetets praktik

Eriksson och Näsman (2011) beskriver att även om det existerar ett synsätt där barn ska vara delaktiga i processer som rör dem, så förverkligas detta inte i praktiken. Vuxna ifrågasätter barnens förmåga att vara delaktiga och värdet av deras åsikter tillmäts inte betydelse i beslutsfattandet. Författarna menar på att detta sker generellt i Sverige men även i många andra nationer. Kriz och Skivenes (2015) visar på att skillnaderna även existerar mellan länder och deras studie omfattar USA, Norge och Storbritannien. Dessa syns klart i lagstiftningen, där både England och Norge har implementerat barnkonvention i den nationella lagstiftningen medan USA valt att inte göra det. Dock tryggar USA barnens rättigheter på andra sätt. Vid observationer av hur delaktiga barn är i processer som rör dem själva, demonstrerar studien likheter mellan England och Norge. I dessa länder ges barnen mer omfattande rättigheter att delta och komma till tals, medan USA inte ger barn samma rättigheter att medverka i sina processer (a.a.).

Trots att barns rättigheter har förbättrats och de har större möjlighet att vara delaktiga i processer som rör dem, så visar SOU:2009:68 att förändringarna inte bidragit till positiva effekter i det praktiska arbetet. Under flera år har socialtjänsten kritiserats för hanteringen av

ärenden gällande barn. Första gången det noterades förbättringar i utredningar gällande barn och deras rätt att komma till tals var år 2008. Kriz och Skivenes (2015) har i sin studie kommit fram till liknande resultat, att det finns svårigheter för socialtjänsten att uppnå de önskade målen med lagstiftningen när det gäller barns delaktighet. Detta för att socialsekreterare gör olika tolkningar av delaktighet. Vissa socialsekreterare menar att barn är delaktiga när de får information om processen medan andra har åsikten att delaktighet innebär att barnet ska få yttra sin åsikt och ha inflytande i beslutsprocessen. Vidare skriver författarna att det finns olika faktorer som påverkar ett barns delaktighet i processen. Det kan vara en resursfråga eller implementeringen av barnkonventionen.

Bessant och Broadley (2014) förklarar att trots att det finns en bred och tydlig konsensus om att barn ska göras delaktiga i processer som rör dem, visar forskning att det inte sker i praktiken. Barnen ges sällan en röst. I studien tas Bessells (2011) forskning upp, som handlar om att barn i Australien som fått vård utanför hemmet, sällan hörts och om barnet har blivit lyssnade på, har deras åsikt inte beaktas. Trots detta har socialsekreterare i State of Victoria inte tagit till sig detta i sin praktik.

2.2.5. Barriärer för delaktighet

Bessant och Broadley (2014) lyfter i sin studie upp orsaker till att det finns svårigheter att delaktiggöra barnet. Det första kan vara att föräldrarna sätter hinder. Vissa vill inte att barnet pratar med socialsekreterare för de är rädda att sanningen om dem kommer ut eller med en rädsla för att staten ska ta barnen ifrån dem. Stanley och Goddard (2002) från Australien, som författarna hänvisar till, visar också på att föräldrar som brukar våld mot sina barn även tenderar att använda våld mot socialsekreterare, detta leder till att denne eventuellt undviker att göra barnet delaktigt. Vidare skriver författarna Bessant och Broadley (2014) att ännu en orsak till att föräldrarna sätter barriärer är för att de inte litar på socialsekreteraren, denne är främling för dem. Föräldrarna vet inte vad socialsekreteraren kan göra, kanske sätter denne orden i munnen på barnet, förvränger det som sägs.

Bessant och Broadley (2014) förklarar vidare att dessa inte är de enda orsakerna till svårigheter för ett delaktiggörande av barnet. Det finns organisationskulturer som kännetecknas av synsättet att socialsekreterare inte ska lyssna på barnen och ta hänsyn till deras åsikter. Det är istället en byråkratisk organisation där det är viktigare att uppnå mål. Det leder till att socialsekreterarna koncentrerar sig på sådant som kan kvantifieras, medan sådant som inte är mätbart får mindre uppmärksamhet. Det leder till att bygga relationer och att prata

med barnet får mindre tid (a.a.). Författarna tar upp problemet med att organisationen skapar metoder och dokumentationsverktyg som innebär att socialsekreteraren får ytterligare en arbetsuppgift och då koncentrerar sig på att checka av där istället för att prata med barnen. Dessa analysverktyg är byråkratiska och leder till att socialsekreterare inte kan jobba flexibelt och meningsfullt med barnen. Författarna hänvisar här till Harris (2011).

Bessant och Broadley (2014) skriver vidare att sådana analysverktyg inte är skapade för de komplexa problem som finns i barnärenden utan passar bättre i lättare ärendet där det går att svara ja och nej och sedan sätta in en åtgärd. Författarna förklarar att exakta bedömningar, detaljerade rutiner, standardiserade protokoll och andra verktyg innebär att det finns mindre tid för socialsekreteraren att träffa barnet. De måste leva upp till arbetsgivarens förväntningar att klara dessa och det tar mycket av deras tid.

I artikeln refererar Bessant och Broadley (2014) till Goddard och Hunt (2011) som menar att det inte är förvånande att många socialsekreterare känner sig ovana att utveckla relationer och förtroende till barnet, detta med tanke på den höga personalomsättningen som ofta finns inom barnskydd samt för att arbetet är krävande. Många anställda är nyexaminerade och saknar praktisk erfarenhet, så de har inte samma kunskap och färdigheter som behövs för att klara jobbet. Det är svårt för nybörjare att veta hur de ska uppmuntra barnen till att prata och på ett sätt som inte orsaker mer skada. Det kräver mer än att kunna följa regler och tillämpa dem. Författarna menar att det är viktigt socialsekreteraren har adekvat utbildning om metoder och tillvägagångssätt i detta komplicerade arbete med barn.

Vidare menar författarna Bessant och Broadley (2014) att ett arbete med att skydda barn kräver att socialsekreteraren har en förmåga att veta vad som händer, att tänka och känna i en viss situation. De ska kunna anpassa sig och detta är avgörande när de ska prata med barnet. Detta byggs upp genom erfarenhet. I artikeln argumenteras för att ett paradigmskifte eller en attitydförändring behövs, där barnet och dess åsikt ges ett värde. Författarna anser också att myndigheten borde vara mer öppen och att det krävs granskning utifrån. Det är problematiskt att systemen kännetecknas av hög sekretess. En högre transparens är det första steget till att stoppa tystnaden av barnen (a.a.).

2.3. Sammanfattning av den tidigare forskningen

Det vi kan se som gemensamt för alla studierna är att barns delaktighet fått en betydande roll i socialt arbete. Det finns ett synsätt världen över som innebär att det finns en förståelse kring vikten av att höra barnet, men det är svårare att få till i praktiken (Bessant & Broadley, 2014;

Eriksson & Näsman, 2011). Denna svårighet grundar sig inte i barnets ovilja eller oförmåga att uttrycka sina åsikter eller delge sin berättelse utan handlar snarare om den enskilda socialsekreteraren. Det kan röra sig om att denne inte vet hur man pratar med barn, inte anser att barn har en förmåga att förstå sitt bästa eller tolkar delaktighet på olika sätt (Dillon m.fl., 2016). Även organisatoriska faktorer lyfts upp som bidragande orsak till att svårigheterna att delaktiggöra barnet i utredningar. Det kan handla om den kultur som råder på arbetsplatsen och de arbetsuppgifter och arbetssätt som finns (Bessant & Broadley, 2014). En annan svårighet i barnutredningar är barnets känslomässiga band till sina föräldrar. I utredningen finns många spänningar mellan föräldrar, barnet och staten. Bland dessa tre aktörer har barnet minst makt. Det är svårt för socialsekreteraren att finna en balans mellan att bibehålla en god relation gentemot föräldrarna och utöva makt i syfte att skydda barnet (Cossar m.fl., 2016).

I många av artiklarna beskrivs den svårighet som finns mellan att se barnets bästa och barnets rätt att komma till tals. Archard och Skivenes (2009a) förklarar att socialsekreteraren sätts i en svår position när dessa två åtaganden ska beaktas i ett och samma ärende. Det kan tyckas att dessa åtagandet drar åt olika håll och det finns risker med att det en och samma person som gör en bedömning av det som barnet säger och sedan ska se vad det bästa är för barnet (a.a.).

Cossar m.fl. (2016) skriver i sin forskning att för att barnet ska känna delaktighet krävs att socialsekreteraren har en direkt kommunikation med barnet, att det finns en positiv och respektfull relation till denne samt att socialsekreteraren lyssnar till barnets önskemål och känslor. Socialsekreteraren ska ge barnet adekvat information om situationen samt om det finns eventuella åtgärder inplanerade. Studier visar på att det är socialsekreterarens ansvar att göra barnet delaktigt då barnet är beroende av socialsekreteraren för att utöva sina rättigheter till delaktighet (a.a.). Socialsekreteraren måste vara flexibel och kunna anpassa sig efter barnet eller situationen (Archard & Skivenes, 2009b). Studier visar på att om de vuxna lyssnar på barnen blir utredningen mer noggrant utförd, relevansen i beslutet förbättras och det leder till att sannolikheten att det enskilda barnet skyddas ökar. Det bidrar också till en positiv utveckling hos barnet och denne går in i vuxenlivet med ett högre självförtroende (Bessant & Broadley, 2014).

3. Teoretiska utgångspunkter

Nedan presenteras de teorier och begrepp som användes vid analysen av den insamlade empirin. Dessa är barndomssociologi, Harts delaktighetsstege samt Shiers modell av den. I

uppsatsen kommer vi att använda barndomssociologi då vi har läst tidigare forskning om barns delaktighet och kommit fram till att det ofta är nödvändigt att använda barndomssociologin för att förstå och granska barns position i samhället. I det mer reella tolkningsarbetet kommer vi att använda delaktighetsstegen som även den, finns i många relevanta studier som syftar till att förklara barns delaktighet i relation till vuxna.

3.1. Barndomssociologi

Majoriteten av all tidigare forskning kring barns delaktighet berör på ett eller annat sätt perspektivet barndomssociologi (Halldén, 2007). Författaren beskriver vidare hur forskning kring barn bedrivits på universitet i pedagogik- och psykologiämnena.

Utvecklingspsykologerna har till exempelvis klargjort barns utveckling medan pedagogerna har studerat barns psykosociala miljö. Allt eftersom började forskningen kring barn intressera sig för barnets position i samhället. Då blev det pedagogiska och psykologiska perspektivet otillräckligt. Sociologer, vars intresse ligger i samhället och dess struktur, började under 1980-talet se barn som en intressant grupp ur ett sociologiskt perspektiv. Författaren menar på att barndomssociologi har som mål att bedriva forskning om barn, för barn och ibland med barn. Det finns ett syfte att ge makt åt barnen och att genom forskning förbättra barns villkor (a.a.)

Halldén (2007) skriver vidare att utgångsläget i barnsociologin är att försöka ha ett barnperspektiv, vilket innebär att barnet själv får yttra sin åsikt på ett eller annat sätt.

Författaren beskriver att barndom ska betraktas som en social konstruktion och menar på att barndom inte kan skiljas från klass, etnicitet och kön. Barn är och måste ses som aktiva i skapandet av sitt eget sociala liv. Även Näsman (2004) beskriver att det

barndomssociologiska perspektivet har sin grund i socialkonstruktionismen då perspektivet ser på barn och barndom som ett resultat av sociala konstruktioner. Dessutom skriver Näsman att barndomen som social konstruktion ingår i samhällets åldersordning. Barn är en social position som ställs i relation till andra sociala positioner, såsom exempelvis vuxna.

Förväntningarna på ett barn är knutna till dess position, vilka utgår från relationen till andra positioner. Barn och barndomen som sociala positioner är begränsade och bestämda just med hänsyn till skillnaden mellan barn och vuxna (a.a.). Barndomssociologin kritiserar att barn traditionellt har beskrivits som människor under utveckling, där barndomen betraktas som en period av brist på mognad och utveckling. Detta har medfört att barns svårigheter inte ansetts som lika viktiga som vuxnas och har då ofta försummats. På liknande sätt begränsas barns handlingsutrymme ofta med hänvisning till att barn saknar kunskap, förmåga och omdöme för

att klara av att leva ett självständigt liv. Konsekvensen av detta är att vuxna måste kliva in i barnets ställe och ta ansvar för barnets liv. Att barn är människor under utveckling kan ses genom att vuxnas auktoritet gentemot barn sällan ifrågasätts. På liknande sätt legitimeras ofta att barn inte har samma status som vuxna, med att barn inte har uppnått tillräckligt hög ålder (a.a.). Näsman, Källström-Carter och Eriksson (2008) beskriver att till skillnad från den traditionella synen på barn, vill barnsociologin se barn som aktörer, som själva är aktiva i konstruktionen av sina liv.

3.2. Delaktighetsstegen

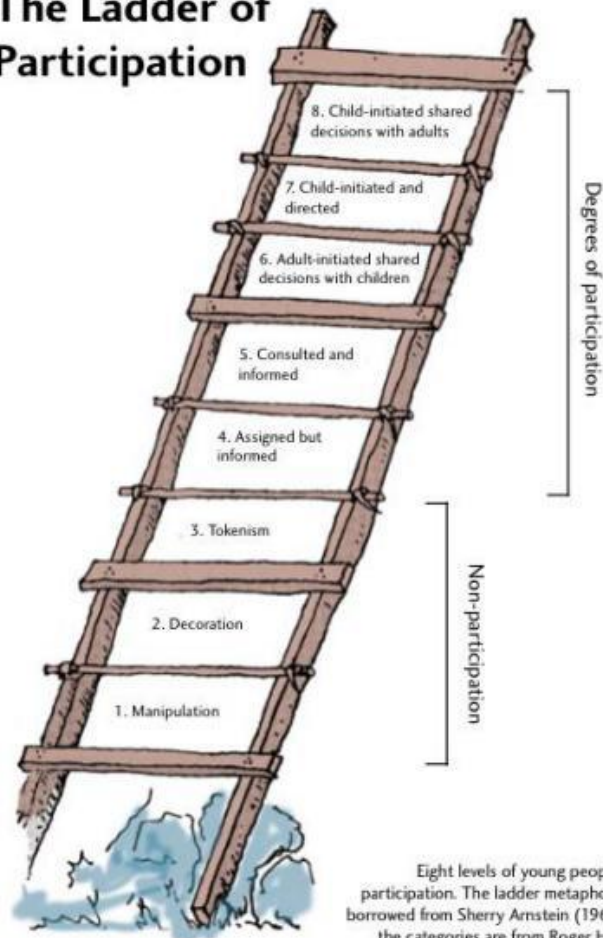
Hart (1992) förklarar att det finns olika sätt att betrakta ett barns delaktighet i samhället och vilket ansvar som ska läggas på dem. Det finns förespråkare som menar att barn är räddare i världen och ska lyssnas på medan andra menar att det är en naiv inställning att tro att barn skulle kunna medverka i en beslutsprocess. En tredje part anser att det inte ska lägga för mycket ansvar på barn och att de ska kunna ha en bekymmerfri barndom.

Harts steg (1992) är ett sätt att få vuxenvärlden att fundera över ett barns deltagande i samhället och andra processer. Eriksson och Näsman (2011) förklarar att stegen är en modell för barns delaktighet. Den innebär en normgivande förståelse av begreppet delaktighet. Modellen ponerar att det inte är tillräckligt att barn är närvarande eller deltar i en aktivitet för att det ska räknas som delaktighet i den aktuella situationen (a.a.). De 8 stegen har genom Eriksson och Näsman (2011) översatts till 1) manipulation 2) dekoration 3) symbol 4) information 5) konsultation 6) beslutsfattande, vuxnas initiativ 7) barns initiativ och styrning 8) beslutsfattande, barns initiativ. Enligt Hart (1992) innebär det första steget, manipulation, att barnet inte förstår vad situationen handlar om även om denne deltar. Det andra steget, dekoration, handlar om att vuxna använder sig av barn för att stärka sin egen del, på ett indirekt sätt. Exempelvis att barn får bära T-shirts med ett tryck som de inte ens vet vad det innebär. Det tredje steget, symbol, handlar om att barnet ges en röst men denne får inte bestämma ämnet eller på vilket sätt det ska kommuniceras. De har heller ingen möjlighet att formulera sina egna åsikter (a.a.). Eriksson och Näsman (2011) förklarar att tre första stegen i modellen symboliserar situationer där det enbart gäller en skenbar delaktighet, som kan komma i uttryck på ett sätt att omgivningen uppfattar barnet som delaktigt. Det är inte förrän i det fjärde steget, information, som barnet i viss mån börjar bli delaktigt. Författarna skriver att i det steget blir barnet informerat om vad som sker. Dock innebär det inte att barnet har ett handlingsutrymme i beslutsprocessen. Därför är det inte tillräckligt för att kunna prata om delaktighet (a.a.). Hart (1992) skriver att i femte steget, konsultation, blir barnet till

konsulter och ges utrymme att yttra sig och de vuxna finner barnets åsikt som viktigt. Dock får barnet inte vara med i beslutsfattandet. Det är i det sjätte steget, beslutsfattande, vuxnas initiativ, som barnet är med i beslutsfattandet men initiativet kommer från vuxna. Eriksson och Näsman (2011) förklarar att i det näst sista steget, det sjunde, barns initiativ och styrning, som barnet har ännu större möjlighet att påverka, då denne har möjlighet att ta initiativ samt att fatta beslut. Vidare skriver författarna att i det sista steget, det åttonde, så har barnet utrymme att initiera frågor och besluten fattas tillsammans med andra (a.a.; Hart, 1992; Eriksson & Näsman, 2008).

Shier (2001) har utvecklat Harts steg för att öka barns delaktighet i beslut som rör dem själva, vilket är i linje med artikel 12 i barnkonvention. Shiers modell utgår från Harts delaktighetssteg och fokuserar på fem nivåer av delaktighet och berör inte ”icke delaktig” till skillnad från modellen Hart tagit fram. Shiers version är inte tänkt att bli en ersättare för stegen av delaktighet. Den kan ses som ett redskap för utövare, att förklara de olika perspektiven av delaktighetsprocessen (Shier, 2001). Då Shiers modell tar in socialsekreterarens möjligheter till att delaktiggöra barn, kommer vi använda även den då den belyser socialsekreterarens roll. I modellen kan ses att på de olika delaktighetsnivåerna kan socialsekreteraren engagera sig på olika sätt för att göra barnet delaktigt. Dessa kallas för *öppningar*, *möjligheter* och *skyldigheter*. På varje delaktighetsnivå sker steget *öppningar*, då socialsekreteraren bestämmer sig för att arbeta på ett särskilt sätt. Steget *möjligheter* inträffar sig så fort behoven är uppfyllda som gör det möjligt för socialsekreteraren att arbeta på denna nivå. Behoven kan vara resurser, exempelvis arbetstid, färdigheter och kunskap. Slutligen förklarar Shier att *skyldigheter* uppstår när det i organisationen har en policy som innebär att socialsekreteraren måste arbeta på denna nivå. Det byggs alltså in ett arbetssätt i systemet som möjliggör en särskild grad av barnets delaktighet (a.a.).

The Ladder of Participation

Eight levels of young people's participation. The ladder metaphor is borrowed from Sherry Arnstein (1969); the categories are from Roger Hart.

(Hart, 1992)

4. Forskningsmetod

I det här avsnittet beskrivs tillvägagångssättet i undersökningen. Vi ger en redovisning av hur utformandet av intervjuguiden genomfördes, urvalet av intervjupersoner, datainsamlingen samt analysen. Vi redogör även för de etiska överväganden som vi hade i åtanke samt undersökningens trovärdighet.

4.1. Forskningsdesign

Vi har valt att använda oss av en kvalitativ undersökning. Detta för att syftet är att försöka förstå världen från intervjupersonernas synvinkel och analysera mening ur deras erfarenheter. I intervjun skapas kunskap genom interaktionen mellan forskare och informant. Intervjun är ett utbyte av uppfattningar mellan två människor som samtalar om ett tema av ömsesidigt intresse (Kvale & Brinkman, 2014). Från början var vår tanke att göra en litteraturstudie då det finns mycket forskning på området. Under handledningen framkom dock att en sådan studie inte vore lämplig för vår undersökning. Vår uppfattning ändrades till att det var intervjuer som skulle ge oss den kunskap som vi behövde för att kunna uppfylla syftet med

undersökningen samt besvara dess frågeställningar. Larsson (2005) förklarar att den kvalitativa forskningen resulterar i beskrivande kvalitativ data utifrån det informanten berättat och det ur ett helhetsperspektiv. Dock innebär det inte att forskaren studerar fenomenet ur alla möjliga perspektiv utan måste göra vissa avgränsningar, exempelvis genom olika teman (a.a.). Vår avgränsning i studien är att vi undersöker fenomenet utifrån socialsekreterarens perspektiv och inte från barnets. Det innebär att vi inte kan uttala oss om hur barnet ser på delaktigheten i sin process.

4.2. Intervjuguide

Genom att se över tidigare intervjuguides i andra uppsatser fick vi idéer på relevanta frågor, formuleringar och intervjuupplägg. Vi skapade en intervjuguide med 25 öppna frågor som vi ansåg vara väsentliga och lämpliga i förhållande till studiens syfte och frågeställningar. Se *Bilaga 1*. Vår handledare gav oss konkreta förslag att se över och vi gjorde ändringar utifrån dessa. Därefter intervjuade vi varandra för att se om frågorna kunde ge beskrivande och givande svar.

4.3. Urval

Eriksson-Zetterquist och Ahrne (2015) förklarar att det inte finns strikta regler att följa vid urvalet till kvalitativa intervjuer. Dock bör en medvetenhet finnas angående att det finns en urvalsproblematik och valet av intervjupersoner bör tänkas igenom ordentligt (a.a.). För att komma i kontakt med socialsekreterare mailade vi ut en inbjudan med information om studien och dess syfte till fem olika enhetschefer inom socialtjänsten, i tre olika kommuner. Tanken var att intervju tre personer i en liten kommun samt tre personer från en mellanstor kommun, för att kunna se skillnader och likheter. Då vår förfrågan inte besvarades i de mellanstora kommunerna, valde vi att göra alla sex intervjuer i den lilla kommunen. Vi tog personlig kontakt med enskilda socialsekreterare som vi visste uppfyllde våra kriterier. Vi valde därmed att göra ett bekvämlighetsurval. Socialsekreterarna fick ett informationsbrev om studien och därefter bokade vi in intervjuerna. Se *Bilaga 2*. Dessa genomfördes på informanternas arbetsplats.

Urvalskriterierna för studien var:

- Intervjupersonen ska ha socionomexamen.
- Personen ska arbeta eller ha arbetat som barnutredare inom socialtjänsten.

4.4. Datainsamling

Vi genomförde halvstrukturerade intervjuer som enligt Kvale och Brinkman (2014) innebär att det varken är ett helt fritt vardagssamtal eller ett slutet frågeformulär. Intervjuerna utfördes enligt den intervjuguide som vi utformade i början av studien. Då vi ville få ta del av socialsekreterarens perspektiv och kunskap, ansåg vi att halvstrukturerade intervjuer var en lämplig metod. Intervjuerna tog 35-60 minuter att genomföra. En av oss författare hade huvudansvaret för intervjun och den andra var teknikansvarig och kom med följdfrågor. Innan vi började intervjuerna frågade vi om lov att spela in det som sades. Vi använde oss av en mobiltelefon för att spela in intervjun. Detta för att datainsamlingen skulle bli mer korrekt och för att vi skulle kunna använda oss av utförliga och ordagranna citat från intervjupersonerna i rapporten (Larsson, 2005). Så fort transkriberingen var färdig raderades inspelningarna från telefonen av hänsyn till intervjupersonerna.

4.5 Analysverktyg

När intervjuerna var genomförda började vi med att transkribera dem, var för sig. När vi sedan lyssnade på dem igen fann vi skillnader och likheter i informanternas svar. Vi kunde sedan utläsa vissa teman genom vår intervjuguide samt informanternas svar. De teman vi fann relevanta var; delaktighet, möjliggöra delaktighet, barnperspektiv samt ålder, kön och etnicitet. Vi analyserade sedan de beskrivningar som intervjupersonerna gett oss utifrån våra två frågeställningar och kopplade våra valda teoretiska perspektiv och den tidigare forskningen till analysen efter varje avsnitt. Detta för att skapa en tydlig och förståelig bild av resultatet (Larsson, 2015). Vi använde oss av barndomssociologin som ett teoretiskt ramverk i analysen men vi har nyttjat vissa delar av den mer ingående och specifikt; ålder, etnicitet, kön, aktör, objekt, 'being' och 'becoming'. Harts delaktighetsstege belyste för oss hur socialsekreterarna tolkar delaktighet samt åskådliggjorde barnets delaktighetsnivå. Shiers modell användes för att kunna se socialsekreterarnas möjligheter att delaktiggöra barnet.

4.6. Studiens trovärdighet

Vi som författare har för att stärka studiens trovärdighet försökt att vara så transparenta som möjligt genom hela studien. Under processens gång har vi försökt att redovisa och motivera för läsaren hur vi gått tillväga och varför. Vår strävan har varit att vara objektiva och neutrala för att inte påverka resultatet. Intervjuguiden utformade vi noggrant, så att frågorna ska svara till vårt syfte. Vi har provat den på varandra för att se om frågorna var tvetydiga och gick att missuppfattas. Vi läste andra intervjuguides till liknande uppsatser för att se hur de valt att

utforma sina frågor och som kunde vägleda oss i vårt arbete med frågorna. Vår intervjuguide bestod av öppna frågor som gav rikliga svar samt hade en genomtänkt ordningsföljd. Gällande intervjuernas transkribering valde vi att genomföra dessa oberoende av varandra för att sedan jämföra dessa, för att se likheter och skillnader. Vi förde sedan en diskussion om det som skiljde sig för att komma fram till ett gemensamt synsätt (Kvale & Brinkmann, 2014). I uppsatsen använder vi oss av ingående citat och täta beskrivningar för att öka validiteten i undersökningen samt för att läsaren skulle kunna relatera till resultatet. I analysen användes två teorier, vilket kallas för teoritriangulering. Detta ökar trovärdigheten i analysen av den insamlade datan, då det ger en mångsidig bild av fenomenet och ökar tolkningsrepetoaren (Larsson, 2005).

Enligt Larsson (2005) är möjligheten att generalisera nästintill omöjlig. Dock kan begreppet extrapolering användas, vilket innebär att det kan göras försiktiga uttalanden om det resultat som visats i studien kan vara tillämpbara på liknande situationer (a.a.). Den analytiska generaliseringen innebär att undersökaren gör en övervägd bedömning om resultaten från en studie kan ge vägledning för att förstå en annan situation. Den bygger på en påståendelogik och analyser av likheter och skillnader mellan situationerna (Kvale & Brinkman, 2014). Vi har valt att tydligt argumentera för vår analys med hjälp av tidigare forskning och våra valda teorier. Under hela processen ger vi en klar bild av våra tankar. Detta leder till att läsaren kan känna igen sig i liknande situationer när det kommer till ett barns delaktighet.

4. 7. Etik

I informationsbrevet som skickades ut innan intervjuerna framkom att studien är helt frivillig och att intervjupersonerna får avbryta studien om de önskar, utan att uppge orsak. Vi informerade om syftet med undersökningen och hur vi planerade att genomföra den (Vetenskapsrådet, 2002). I studien värnade vi om intervjupersonernas konfidentialitet, vilket innebär att intervjupersonerna förblir anonyma. Insamlad data förvarades otillgänglig för andra och raderades när studien var klar och materialet inte längre behövdes (a.a.).

5. Resultat och analys

I avsnittet presenteras de resultat som framkommit i intervjuerna, utifrån det syfte och de frågeställningar undersökningen har. Avsnittet delas upp i två områden. För att få en tydligare bild av resultatet har vi delat in områdena i underrubriker. Vi väljer att presentera resultatet

först för att sedan göra analysen i slutet av avsnittet, detta för att underlätta för läsaren och ge uppsatsen en bättre struktur. Analysen görs utifrån de teoretiska utgångspunkterna som vi valt, som sedan kopplas till den tidigare forskningen. Avsnittet börjar med en kort beskrivning av de intervjupersoner som medverkat i studien. För att undvika upprepningar kommer vi att använda informant och intervjuperson som synonymer. Detta gäller även delaktighet och delaktiggörande.

5.1. Presentation av intervjupersonerna

Vi har intervjuat sex personer och de har en ålder mellan 32 och 68 år. Alla har en socionomutbildning och de har jobbat olika länge som utredare inom socialtjänsten. Alla informanterna har jobbat inom en och samma kommun det senaste halvåret. Bland informanterna är majoriteten kvinnor. En av informanterna har tidigare jobbat som chef inom socialtjänstens utredargrupp och en jobbar som samordnare för tillfället. Vi kallar informanterna för IP1, IP2, IP3, IP4, IP5 och IP6 i uppsatsen.

5.2. Förståelsen av delaktighet

I detta avsnitt beskrivs förståelsen av barnets delaktighet och den relaterar till vår första frågeställning som lyder; Hur tolkar socialsekreterare sin uppgift att möjliggöra barnets delaktighet i utredningar som rör dem själva? Vi delar in avsnittet i tre teman för en tydligare struktur, *Barnperspektiv, Delaktighet och dess nivåer* samt *Ålder, kön och etnicitet*.

5.2.1. Barnperspektiv

För att kunna studera hur socialsekreterare uppfattar ett barns delaktighet ansåg vi det vara viktigt att undersöka vad barnperspektivet innebär för informanterna. Detta för att vi vill fördjupa oss i hur socialsekreterarna förhåller sig till dessa två centrala begrepp och dess samband med varandra. Samtliga svarar att barnperspektivet är det centrala i deras arbete och där fokus ska vara. Det handlar om att se barnet, reflektera över hur barnet påverkas av de omkringliggande faktorerna samt att prata med barnet.

IP5: “ *Barnperspektivet ... Att man hela tiden ska tänka sig in i hur det blir för barnet, försöka ha med sig det hela tiden*”.

En informant lyfter upp att socialsekreteraren ska vara en trygg vuxen som för barnets röst vidare. Det finns också en uppfattning om att det handlar om att samla information från personer runt barnet, så som skola, vänner och släktingar. Detta ger en helhetsbild av barnets situation. En informant förklarar att det kan vara så att ett barn säger en sak till socialsekreteraren men allt runt omkring pekar på något annat, så det är viktigt att komma ihåg att barn är lojala mot sina föräldrar. Det innebär att ett barnperspektiv kan vara att inte bara lyssna på barnet.

IP6: “ Man måste få in barnperspektivet på olika sätt. Barnet kanske säger en sak, men allt runt omkring tyder på något annat. Man kan inte bara utgå från det dom säger. Man måste tolka in vad övriga säger, exempelvis förskolan, eller övriga röster. Då är det barnperspektivet, att inte bara lyssna på det barnet säger“.

Informanterna förklarar att det alltid är möjligt att ha ett barnperspektiv men att det kan försvåras av omkringliggande faktorer så som barnets föräldrar eller syskon och vad som sker med dem. Det förekommer att fokus hamnar på den övriga familjen istället och vad som kan göras för dem. En annan informant ger en annan förklaring till anledningen att föräldrarna kan vara ett hinder och då handlar det om att de är negativt inställda till socialtjänsten från början och det påverkar barnet och utredningen. Det kan leda till att barnet inte vill prata med socialsekreteraren. Barn är också lojala mot sina föräldrar och då kan det vara svårt att få fram ett barnperspektiv. En informant lyfter tvärtom upp att föräldrarna kan vara en möjlighet, i att beakta ett barnperspektiv, när det finns en allians och ett samtycke från föräldrarna. En informant tar upp personliga faktorer som kan påverka fokus på barnperspektivet. Socialsekreterare kan bli empatimatta och då är svårt att ha ett barnperspektiv. Det framkommer även att organisatoriska faktorer som hög arbetsbelastning och omsättning i personalgruppen, kan påverka barnperspektivet.

IP1: Nja, jag tror att, det är just som jag sa, att svårigheterna är att hålla fokus på barnen och inte på de vuxna och alla syskon. Det kan vara en tonåring som är 19 år som vi inte ska utreda, som kanske har missbruksproblematik och som kommer hem och stökar till så att lillebror inte får sova. Ja då är det lätt att man hamnar i att jobba med syskonet. Så att det är svårigheterna. Eller med föräldrar, oftast kan det vara föräldrar. Fokus hamnar på syskon eller föräldrar”.

Vid frågan vad som underlättar att beakta ett barnperspektiv förklarar en informant att de ärendedragningar och handledningar som arbetsplatsen tillhandahåller är en faktor medan en annan informant lyfter upp att ledningen värderar barnperspektivet högt. Denne berättar att det finns rum för barnsamtal med leksaker och ritsaker, som underlättar samtalet med barnet och få fram ett barnperspektiv. En intervjuperson lyfter upp vikten av att träffa barnet och föräldrarna ofta och skapa en relation och ett förtroende.

Peterson (2003) skriver att barnperspektivet inte bara handlar om att låta barnet komma till tals utan också om att vuxna ser barnet och gör analyser där barnet är i fokus. Vidare förklarar hon att barnperspektivet ibland ses som en motsats till vuxenperspektivet, dock kan inte barn ses som avskilda från sina föräldrar och heller kan inte föräldrar ses som fristående från sina barn (a.a.). För att knyta an till den tidigare forskningen så hänvisar vi till Cossar m.fl. (2016) som skriver att det skapas en triad i utredningsprocesser där föräldrarna är en del och har sina rättigheter. Det leder till spänningar mellan föräldrarnas rättigheter, barnets rättigheter och statens rätt att ingripa i familjer där det finns en oro för barnet. Barnet har den minsta makten bland dessa parter och har ett känslomässigt band till sina föräldrar. Det gäller för socialsekreteraren att hitta ett sätt att arbeta i allians med föräldrarna samtidigt som denne har makt att skydda barnet (a.a.). Sandin och Halldén (2003) förklarar det med att socialsekreterarens åtagande att beakta barnets sociala rättigheter kan ställas i motsats till föräldrarnas rätt till frihet från statens inblandning i privatlivet.

Vår analys av den insamlade empirin är att socialsekreterare arbetar i triaden av föräldrar, barn och stat och har ambitionen att hela tiden hålla ett barnperspektiv men att det ibland kan vara problematiskt. Detta med anledningen av att barnet inte lever sitt liv isolerat från den övriga familjen. Det som händer med föräldrar och syskon påverkar barnet och det kan leda till att fokus hamnar där. Vi uppfattar att socialsekreterare har ett barnperspektiv, även när de fokuserar på de omkringliggande faktorerna som påverkar barnet. Så att fokus hamnar på de resterande i familjen behöver inte vara något negativt för barnet. Det kan innebära att socialsekreteraren analyserar situationen som råder, med barnet i fokus. Svårigheterna med föräldrarna verkar uppstå när de sätter hinder för utredningen genom att exempelvis inte låta barnet tala med socialsekreteraren. En informant lyfter dock upp att föräldrarna och en allians med dem kan skapa möjligheter till ett större barnperspektiv. Detta skulle kunna ses som att socialsekreteraren har hittat den rätta balansen som Cossar m.fl. (2016) tar upp i sin artikel. I vilken grad socialsekreterare kan beakta ett barnperspektiv verkar underlättas mest av hur

organisationskulturen är på arbetsplatsen. Med en ledning som uppmuntrar ett barnperspektiv och bygger upp en arbetsmiljö genom exempelvis barnrum och leksaker skapar större möjligheter att beakta barnperspektivet. Detta skulle genom barndomssociologin kunna analyseras som att ledningen konstruerar barnen till individer. Barnen ges möjligheter och uppmuntras att bli aktörer i samtalet med socialsekreteraren.

5.2.2. Delaktighet och dess nivåer

För att studera socialsekreterares syn på barns delaktighet vid utredningar ville vi undersöka vad begreppet delaktighet innebär för dem samt vad som kan begränsa eller påverka den. Samtliga informanter anser att det är viktigt med delaktighet men de tolkar begreppet på olika sätt. Somliga uppfattar att ett barn är delaktigt genom observation medan andra menar att det måste till ett möte och ett samtal med barnet för att det ska kunna ses som delaktighet. För en del av intervjupersonerna innebär delaktighet att barnet får inflytande och har möjlighet att uttrycka sig fritt. Vissa är av åsikten att ett barn blir delaktigt när socialsekreteraren konsulterar skolan om barnets situation eller tar kontakt med andra instanser där barnet har en kontakt. En informant berättar också att barnet ska känna att denne är delaktig, barnet ska känna sig lyssnad på och ha något slags inflytande.

IP2: " En tonåring går att prata med, men med småbarn blir det mycket observationer och samtal med föräldrarna".

IP3: "Exempelvis i en skolkonsultation, då är inte barnet som bestämmer vilken information jag får".

Genom att analysera informanternas svar i relation till Harts (1992) delaktighetsstege, kan vi se att det inte räcker med att ett barn finns närvarande för att tala om en delaktighet i situationen. Några av intervjupersonerna talar om observation som ett sätt att delaktiggöra barnet. Genom Harts stege kan ses, att om ett barn deltar i ett sammanhang utan att utan att förstå vad syftet är, hamnar barnets delaktighet på steg 1. Detta steg kallas manipulation och handlar om en skenbar delaktighet. Socialsekreterare som anser att det krävs ett möte med barnet där denne fritt får uttrycka sina åsikter hamnar på steg fem, konsultation, i Harts stege. I det här steget börjar barnet ses som aktör, då barnet aktivt ges utrymme att uttrycka sin åsikt. Dock finns det enligt Hart en begränsning för delaktigheten då initiativet tas av den vuxna och denne fattar beslutet (Eriksson & Näsman, 2011). Utifrån denna analys av socialsekreterarnas

tolkningar av delaktighet kan vi se att det varierar kraftigt mellan dessa tolkningar. Vissa hamnar på steg 1 medan andra hamnar steg 6 i Harts modell.

Vi tänker att denna variation skulle kunna förklaras genom barndomssociologin. Halldén (2007) beskriver hur barndomssociologin kännetecknats av att barnet ska ses som 'being' istället för 'becoming', vilket innebär att barndomen inte bara ska ses som transportsträcka till att bli vuxen. Genom det här synsättet ska barn betraktas som vilken annan social grupp som helst och därmed göras till sociala aktörer. När vuxna uppfattar barn som 'being' innebär det att barnets blir lyssnad på och den vuxne kontextualiserar analysen av det som barnet berättar. Distinktionen mellan 'being' och 'becoming' kan ses genom att uppfatta barnet som ofullkomligt och den vuxna som färdig. Något som är nära förenat med att se barnet som 'being' är att uppfatta barn som kompetenta, d.v.s. ett individuellt barn med en förmåga till socialt aktörskap, likt den vuxne (a.a.). Vår analys är att socialsekreterarna på olika sätt uppfattar barnets kapacitet att vara delaktigt i utredningen. Vissa socialsekreterare gör barnet till aktör, när de betonar vikten av ett samtal med barnet. De uppfattar barnet som kompetent att vara med i den process som äger rum. Andra socialsekreterare fokuserar mer på den vuxnas perspektiv av situationen, d.v.s. att de genom sin observation skapar en bild av barnet och dennes situation. Samma sak sker då socialsekreteraren konsulterar andra professioner så som skolan om barnets situation och behov. Vi tolkar det som att socialsekreteraren ser på barnet utifrån ett omsorgsperspektiv om denne avstår från att höra barnet. Det kan även bero på att barnet faktiskt inte har förmågan att själv uttrycka sig och då är det naturligt att socialsekreteraren väljer att göra en observation och konsultation, vilket kan ses som den grad av delaktighet som är möjligt i ärendet.

För att knyta an till den tidigare forskningen och styrka det ovan sagda, hänvisar vi till Bessant och Broadleys (2014) forskning. Den visar på att det generellt finns en uppfattning att barn inte har kapacitet att förstå vad som sker och därmed inte är kompetenta att veta vad som är bäst för dem. De professionella däremot anses som mogna och mer rationella för att kunna göra en bedömning om barnets situation och vad som är bäst för denne (a.a.). För att ytterligare knyta an till den tidigare forskningen kan vi se att Hart (1992) i enlighet med Cossar m.fl. (2016) menar på att det krävs en direkt kommunikation från socialsekreteraren för att uppnå delaktighet och ett arbete för att bygga upp en relation med barnet. Författarna visar att barnet är beroende av socialsekreteraren för att kunna bli delaktigt. Det är upp till socialsekreteraren att jämna ut makten mellan barnet och den vuxne för att barnet ska kunna vara delaktigt (a.a.).

Under intervjuerna framkom att det skett förändringar på synen gällande barnets delaktighet i utredningar. Informanter berättar att för ca 20 år sedan träffade socialsekreterarna barnen mer sällan, i tron om att det förskonar barnet genom att inte låta denne delta. Istället vände socialsekreterarna sig till barnets föräldrar och lät dem ha större utrymme i processen. Socialsekreterarna lyssnade då på vad föräldrarna ansåg vara svårigheterna och vad som vore det bästa för barnet. Samma informanter lyfter upp betydelsen av att informera föräldrarna om vad som sker i utredningen samt ha en god relation till dem genom utredningsprocessen. Idag betonar socialsekreterare inom socialtjänsten vikten av att höra barnet i utredningen, få höra deras åsikt och önsknings. Det ska ligga till grund för utredningen.

IP5: "Barnen ska veta om, vara med i samtal. Det här har ändrats under tid, man var mer försiktig med att träffa barn förr".

IP1: "... Jag tänkte på en sak. I och med att jag har jobbat så många år är det intressant hur utredningsdelen har förändrats genom åren. Hur första utredningarna vi skrev när vi satt nere på förra kontoret. Det var ju en A4 ungefär så lämnade man in det till länsrätten och så vart det LVU. Det var inte alls på samma sätt, det fanns ju krav och så men inte likadant. Men ... Nu i och med att vi har BBIC, så är det ju, krävs det ju väldigt mycket mer av en handläggare. Och också ... utredningsdelen skiljer sig väldigt genom åren".

Eilard (2010) beskriver att under en lång tid dominerades forskningen kring barn av utvecklingspsykologin (a.a.). Under den senare delen av 1990-talet växte barndomssociologin fram som en motreaktion till det tidigare vetenskapliga paradigmet angående hur barnet betraktas samt därmed ett nytt sätt att forska kring barnet (Halldén, 2007). Vår analys är att den skillnad som finns angående synen på delaktighet är en följd av det paradigmskifte som ägt rum. Socialsekreterare som jobbat en längre tid berättar att synen förändrats under de senaste decennierna. De menar att det är viktigt med både ett barnperspektiv och ett föräldraperspektiv. De uttrycker att det är viktigt att prata med barnet men också att det är viktigt med en god relation till föräldrarna och ge dem utrymme i utredningen. Socialsekreterare som arbetat en kortare tid betonar inte föräldraperspektivet på samma sätt. De tar upp betydelsen av att träffa barnet, låta denne uttrycka sin åsikt samt ha inflytande i beslutsprocessen. Vi gör analysen att de socialsekreterarna fortfarande är influerade av det synsättet, då de i en större utsträckning beaktar ett föräldraperspektiv i utredningen.

I vår undersökning var vi intresserade av att se om socialsekreterare är medvetna om de olika nivåerna av delaktighet som Hart (1992) har tagit fram i sin modell av delaktighet. Ingen av informanterna tog självmant upp ämnet så vi riktade frågor mot ämnet. Svaren var av variation. Somliga anser att det finns nivåer av delaktighet, dock hänvisade de möjliggörandet till barnets ålder, mognad, dennes önskan att delta samt vilken typ av ärende det gäller. Svaren fokuserar med andra ord på barnet och inte på socialsekreterarens möjligheter att delaktiggöra barnet.

En informant förklarar att de flesta utredare borde ha en djupare nivå i samtalen. Där de verkligen går in i barnsamtalen och reflekterar över det som barnet berättar. Samma informant menar att det finns olika grader av delaktighet och att socialsekreteraren måste anpassa sig efter vad barnet förmår. Socialsekreteraren måste beakta att barn klarar av olika grad av delaktighet och måste därmed skapa olika möjligheter till delaktigheten, beroende på barnets förmåga. Intervjupersonen menar att hög delaktighet inte passar alla barn och kan skapa oro hos ett barn som inte har kapacitet att vara delaktigt. En annan informant lyfter upp att har ett barn hög grad av delaktighet innebär det att socialsekreteraren kommunicerar med barnet, ger information kontinuerligt och träffar barnet ofta. Inflytande över beslut är en högre grad delaktighet än att endast informera, enligt intervjupersonen.

IP4: ”Jag är inte så säker på att alla kan svara på alla frågor. Då har jag skapat en oro hos personen som inte kan svara. Det beror helt på vem som sitter framför. Man märker om det är någon som talar för sig. Man måste anpassa sig efter personen”.

Hart (1992) förklarar i sin artikel att det inte alltid är nödvändigt att barnet alltid finns på den högsta nivån av delaktighet. Olika barn och olika situationer kräver varierande grad av delaktighet och ansvar. Möjligheterna ska skapas på ett sådant sätt att barnet kan välja att delta på den högsta nivån av sin förmåga (a.a.). Vår analys av empirin med hjälp av Hart är att det inte finns en klar och gemensam medvetenhet om delaktighetsnivåer men det innebär inte att socialsekreterarna inte beaktar ett barnperspektiv och inte vill barnets bästa. Vi ser det som att socialsekreterarna har en förmåga att kunna se vad ett barn klarar av att ligga på för nivå. De tar hänsyn till barnet och dennes behov. Vissa barn har inte kapacitet att ligga på högsta steget i Harts nivåer utan kan endast hantera en lägre grad av delaktighet. Socialsekreterarna

har en kunskap om att för hög nivå kan skapa mer oro för barnet än det gör nytta. Ur ett barnperspektiv är det då bättre att undvika högre grader av delaktighet.

5.2.3. Ålder, kön och etnicitet

I vår studie ville vi undersöka hur ålder, kön och etnicitet uttrycker sig i förhållande till delaktighet, d.v.s. om dessa faktorer påverkar barnets möjligheter till delaktighet. Det framkommer att ålder har en central betydelse. Informanterna menar att ju äldre barnet är, ju mer delaktigt blir det. Det kan handla om att små barn inte förstår vad som sker och vad en utredning är, trots att de förklarar detta, medan en tonåring kan ta till sig informationen på ett annat sätt. Denne kan läsa utredningen när den är klar o.s.v. Ett litet barn är inte medvetet om sin situation.

IP6: "Det beror på vad det gäller och hur gammalt barnet är tycker jag. Det är så otroligt olika".

När intervjupersonerna pratar om ålder nämndes begreppet mognad många gånger och då i relation till beslutsprocessen. Vid frågor kring om hur socialsekreteraren bedömer ett barns mognad för att delta i beslutsprocessen svarar samtliga intervjupersoner att det handlar om att känna av barnet och vad ärendet handlar om. Är det ett svårare och tyngre ärende, som exempelvis vid en placering, så får barnet mindre utrymme att vara med i beslutsfattandet. Vid ett beslut gällande kontaktperson, får barnet i större utsträckning vara med i beslutprocessen. Med andra ord beskriver informanterna att det skiljer sig från gång till gång, och att en individuell bedömning görs. Jonsland (2015) skriver om att det saknas en definition av mognad i lagstiftningen, vilket kan ses tydligt i våra intervjuer. Ingen av informanterna har ett klart svar kring när ett barn är tillräckligt mogen för att delta i beslutsprocessen, samtliga hänvisar till barnet och situationens betydelse av bedömningen (a.a.).

I barnkonventionen artikel 12 beskrivs att "konventionsstaterna skall tillförsäkra det barn som är i stånd att bilda egna åsikter rätten att fritt uttrycka dessa i alla frågor som rör barnet, varvid barnets åsikter skall tillmätas betydelse i förhållande till barnets ålder och mognad" (Höjer & Röbbäck, 2007). Barnets önskan villkoras genom att de vuxna bedömer barnets ålder och mognad, detta innebär en inbyggd oklarhet i tillämpningen. Varken barnkonventionen eller svensk lag ger utrymme för myndigheter att avgöra om barnet ska höras eller inte. Barnets ålder och mognad ska ha betydelse först efter det att barnet fått uttrycka sin mening, och när

myndigheterna prövar i vilken mån barnets vilja ska tillmätas betydelse i beslutet (a.a.). Genom att använda oss av barndomssociologin kan det ses som att en låg ålder är en bristsituation och blir en berättigad orsak till att exkludera barnet från delaktiggörande. Det finns en uppfattning om att barn i de lägre åldrarna inte kan höras på samma sätt. De har inte talförmågan och måste observeras istället. Dock uppfattar vi att socialsekreterarna inte ser det som att barnet inte delaktiggörs utan det handlar endast om att barnet inte kan ta till sig det som sker p.g.a. sin låga ålder och kan inte genom talet framföra sin åsikt.

Till skillnad från ålderns stora betydelse kring barnets delaktighet är ett gemensamt svar från informanterna att könet inte är viktigt i förhållande till frågor om delaktighet. Samtliga intervjupersoner menar på att det handlar mer om barnets personlighet då alla barn är olika. Ett svar som skiljer sig är att en utav informanterna tar upp sitt eget köns betydelse. Att exempelvis unga flickor kanske har svårt att öppna sig för en äldre man.

IP3: "I och med att jag är man kan jag uppleva att det är svårt för vissa att prata med mig. Jag har inte stött på det jättemycket, men det kanske är min egen farhåga. Nu vågar hon inte berätta något för mig på grund av den jag är. Egentligen har jag inte upplevt skillnad på kön, det kanske var mer en reflektion".

Gällande etnicitet kommer språket upp som en svårighet i förhållande till delaktighet. Om barnet inte kan det svenska språket kan det leda till svårigheter att göra denne delaktigt. Tolk kan användas för att komma över den barriären men om barnet är litet är det svårt att använda sig av en tolk, för ofta måste socialsekreteraren aktivera sig samtidigt. Ju äldre barnet blir desto lättare blir det p.g.a. att socialsekreteraren kan sitta still och samtala och då fungerar det att ha en tolk med. Kulturella skillnader kommer även upp som en svårighet i att göra barnet delaktigt. Intervjupersonerna berättar kring en rädsla för myndigheter, om det är oacceptabelt att prata med okända vuxna samt att den kulturella förståelse hos socialsekreteraren påverkar hur samtalet tolkas. I dessa fall får denne försöka rucka på den inställning de har till myndigheter genom att försöka prata med dem, träffas flera gånger och förklara. Som socialsekreterare kan de också öka sin egen kunskap om olika kulturer för att ens egen förståelse inte ska hindra en delaktighet.

IP2: " Etnicitet påverkar delaktigheten, ja. Om barnet inte förstår svenska, annars nej. Kan barnet inte svenska så är det jättesvårt. Visst... att prata med tolk, men det blir oftast

föräldrarna. Barn blir inte lika delaktiga när de inte kan svenska och man inte kan kommunicera med dem. Det är ganska svårt att prata med tolk. Man är fysisk aktivt i samtal med småbarn, det blir jättesvårt. Då är det bättre att få in en handläggare som kan språket”.

Halldén (2007) beskriver att ett av barndomssociologins kännetecken är att barndom ska ses som en social konstruktion vilket resulterar i en omöjlighet att endast studera barndom som ett biologiskt fenomen (a.a.). Barndomssociologin betonar vikten av att se barnet ur sin kontext med hänsyn till bl.a. kön och etnicitet (Halldén, 2007; Eilard, 2010). Halldén (2007) beskriver att barn finns i alla samhällen men de givna egenskaperna, kategoriseringar så som kön och etnicitet, kommer att innebära olika saker i olika samhällen. På så sätt kommer barndom ges innebörd via sociala uppgörelser och kulturellt bestämda normer. Hon beskriver vidare att barnet p.g.a. sina biologiskt givna egenskaper inte är ett neutrum, därför kan inte barnet ses som något generellt. Hart (1992) beskriver att barn har olika möjligheter till delaktighet och inflytande beroende på den kultur de kommer ifrån, det finns stora variationer världen över (a.a.). Vår analys utifrån intervjuerna och teorierna är att ett barns möjlighet till delaktighet inte framträder som påverkat av faktorn kön men att etnicitet visade sig ha en inverkan. Då barndom kan ses olika beroende på kultur, kan socialsekreterarens åsikt gällande barnets delaktighet krocka med föräldrarnas syn på barnets kontakt med socialtjänsten. Samhällen har olika uppfattningar om barnets rättigheter och vad som är passande att göra. Informanterna ser ingen skillnad i delaktighet i förhållande till kön utan det handlar om vem det är som sitter mitt emot socialsekreteraren, d.v.s. barnets personlighet som påverkar.

5.3. Handlingar för att möjliggöra delaktighet

Nedan presenteras de resultat som framkom i intervjuerna angående hur socialsekreterare möjliggör en delaktighet för barnet, vilket svarar mot den andra frågeställningen. Avsnittet delas in i tre underrubriker *Socialsekreterarens anpassning*, *Barnets bästa kontra barnets rätt att bli hörd* samt *Lagrum och BBIC*.

5.3.1. Socialsekreterarens anpassning

I vår studie vill vi undersöka på vilket sätt socialsekreterare möjliggör delaktighet för barnet i utredningen och om det finns skillnader på socialsekreterarens agerande. Samtliga informanter svarar att de jobbar på olika sätt för att möjliggöra delaktighet och mycket beror på barnets ålder. Ett mindre barn kräver mer aktivitet i samtalet medan en ungdom kan sitta

still och samtala. Det kan handla om att leka med tåg eller vika flygplan samtidigt som det sker ett samtal med det lilla barnet medan socialsekreteraren kan sitta still och samtala med en ungdom. Alla informanter nämner olika samtalsverktyg som kan underlätta vid ett samtal. De beskriver att de använder sig av metoder som tejpning, rita, filma barnet, memory, leka med dockor, olika nalle- och känslokort. En informant förklarar att det kan vara lättare för ett litet barn att visa hur det är hemma än att berätta med ord. Denne menar på att delaktigheten även ökar mer på detta sätt än vid ett samtal. En ungdom kan tycka att det är löjligt med olika kort eller dockor och då är det mer lämpligt att sitta still och samtala. Då kan socialsekreteraren också ge ungdomen mer utrymme att bestämma vad de ska prata om.

IP2: ” Jag har lagt väldigt mycket memory, vi har ritat mycket. Man sitter inte rätt upp och med barnet och pratar. Man är aktiv på ett annat sätt”.

Här kan vi genom att analysera med Shiers (2001) modell se att socialsekreterarna befinner sig på nivå *möjligheter*. De engagerar sig positivt och agerar med olika metoder för att kunna stödja barnet i att uttrycka sin åsikt och locka fram dennes berättelse. Socialsekreteraren försöker komma över det hinder som finns för barnet att återge sin subjektiva berättelse. De ger barnen möjlighet att uttrycka sig genom att de använder åldersadekvata metoder. Shier (2001) förklarar att sådana metoder kan vara visuella och kreativa så som lekar och konstnärliga aktiviteter men även intervjuer och enkäter. Vidare menar han att det kan finnas ett behov av särskild träning hos socialsekreteraren för att kunna uppnå steget *möjligheter* (a.a.).

Vidare framkommer att informanterna tänker på den miljö de befinner sig i. När barnen är mindre är det vanligt att träffar barnet på förskola eller i skolan. Vid samtal med de äldre barnen kan det passa med en promenad eller en biltur. Det finns inga riktlinjer på arbetsplatsen för hur och när samtalen med barnet ska gå till utan det är upp till den enskilda socialsekreteraren att avgöra i varje ärende. Vissa träffar barnet enskilt första gången i utredningen medan andra föredrar att träffa barnet tillsammans med föräldrarna. De gör även olika med om samtalet görs hemma eller på kontoret. Hur ofta de träffar barnen i en utredning varierar stort från fall till fall. Det handlar om att skaffa sig en mättnad, få den information som behövs. Ibland räcker det med två gånger men ibland öppnar barnet inte upp sig och det krävs flera samtal för att få kunskap om barnets situation. Det finns inga specifika riktlinjer kring detta.

IP5: *“I alla utredningar utom en, har jag träffat barnet. Men det är inte alltid jag gör enskilda samtal. Men hur många gånger jag träffar barnet, är olika”.*

Med en analys genom Shier (2001) kan ses att det inte finns *skyldigheter* för socialsekreteraren att göra barnet delaktigt eller riktlinjer för hur en delaktighet ska gå till. Arbetsplatsen har inte bestämda riktlinjer kring detta, så socialsekreteraren har stor frihet att utforma utredningen på det sätt som denne önskar. Som kan ses i den tidigare forskningen av Archard och Skivenes (2009b) så finns det många olika sätta att höra ett barn på. Det gäller bara att socialsekreteraren är flexibel och anpassar sig efter barnet och situationen som råder. Socialsekreteraren får känna efter vilken metod som passar barnet bäst och i vilken miljö denne känner sig tryggast, ofta är det i barnets vardagliga miljö och deltar i dennes aktiviteter. För socialsekreteraren handlar det om att träffa barnet flera gånger för att skapa en relation till barnet där denne kan känna tillit och förtroende (a.a.). Det är tydligt för oss att socialsekreterarna har en medvetenhet om att alla barn är olika och har olika behov. De anpassar sig efter barnet och gör inte lika i alla ärenden. De tänker inte på barnen som en grupp med liknande egenskaper utan som enskilda individer som kräver olika saker.

Som författare till den här studien ställde vi oss nyfikna till om det finns svårigheter att göra barn delaktiga. Majoriteten av informanterna förklarar att det är lätt att få in ett föräldraperspektiv, att fokus hamnar på familjens problematik i stort istället för att fokusera på barnet. Då händer det att socialsekreterarna inte samtalar med barnet i samma utsträckning. Ibland kan svårigheterna handla om att barnet inte vill vara med eller har en diagnos som leder till svårigheter att prata och möjlighet att medverka i utredningen. En informant menar på att en diagnos inte försvårar delaktighet, bara att denne måste jobba annorlunda. Informanter förklarar också att barnet kan bli utsatt för fara om föräldrarna inte vill att barnet ska prata med en socialsekreterare. Då kan socialsekreteraren välja att inte samtala med barnet och det innebär att denne har ett barnperspektiv ändå.

IP4: *”Många barn kan inte ge ett svar saker i öppna frågor, det handlar om en anpassning. Det beror helt på vem som sitter framför. Märker jag att det är någon som kan tala för sig, frågar jag mer hur den personen vill ha det”.*

När vi frågar kring fördelarna med att göra ett barn delaktigt i utredningen svarar majoriteten av informanterna att utredningen är till för att göra det bättre för barnet. En informant svarar att det är viktigt att barnet blir hört och att socialsekreteraren får barnets bild av verkligheten och barnet ska känna sig delaktigt i sitt liv. De ska uppleva att de blir lyssnade på, att deras liv blir taget på allvar. Gällande nackdelarna svarade en intervjuperson att det kan riva upp sår genom att återigen prata om jobba saker. Vidare förklaras att barnet kan få ett förtroende för socialsekreteraren, som sedan försvinner ut ur barnets liv efter utredningen. Ännu en nackdel är att det för vissa barn kan innebära en fara att prata med socialtjänsten. De kan få sanktioner hemifrån om föräldrarna inte samarbetsvilliga. En annan nackdel som många av informanterna tog upp var att barnen ibland redan har många myndighetskontakter och undviker då att samtala med barnet. Det blir för många vuxna som är inblandade i barnets liv. I dessa fall använder sig socialsekreterare av övriga kontakter för att samla information. Sådana kontakter kan vara BUP, skolan och anhöriga. En intervjuperson beskrev att alla barn inte hjälps av information och delaktighet och det kan leda till ett för stort ansvar för barnet. Det kan läggas för mycket makt i barnets knä som denne inte kan hantera. Barnet kan påverkas av andras åsikter och säger det som andra vill att denne ska säga, sedan får barnet stå upp för åsikterna. En informant säger att socialtjänsten inte ska göra mer skada än behövt.

IP4: "Alla barn får inte ut något av att veta allt heller. Det hjälper inte barnet att veta att vi gör en stor utredning kring något. Barnet får kanske hjälp via andra kontakter någon annanstans, vi ska inte göra större skada än vad vi behöver. Det beror på från fall till fall. Det händer ibland att jag tänker det här barnet kommer fundera vad jag pratar om, gynnar det barnet? nej det kommer inte hjälpa."

IP6: "Om det finns någon risk ... Man tänker att man utsätter barnet för fara på något sätt ... det skulle vara det."

I Hart (1992) kan läsas att barn inte har samma förmåga att kommunicera som vuxna men det är inte samma sak som att informationen de ger är osann. Det handlar snarare om att vuxna behöver vara lyhörda och se barnets utveckling, för att kunna anpassa metoderna efter dem. Om detta sker maximeras barnets kapacitet att tala om det som sker och detta på ett bekvämt sätt. Hart förklarar att om den vuxne visar sitt genuina intresse för barnet, så leder det till ett entusiastiskt barn som gärna är delaktigt. Motståndet finns oftast hos den vuxne som kan vara rädd att få ta emot felaktiga och obekväma information. Denna oro grundar sig på en tro att

barnet har hemiska minnen och att denne säger det som den vuxne vill höra. Hart menar att en 5-åring kan ge exakt information om det är relevant för dem (a.a.).

Då den forskning som vi tagit fram i undersökningen visar på att ett barns delaktighet mycket beror på socialsekreterarens sätt att möjliggöra det, ansåg vi det vara av betydelse att fråga vad socialsekreteraren ansåg om utbildning i utredningar och delaktighet. Alla svarar att de tycker att det krävs mer utbildning i samtal med barn samt delaktighet i utredningar. Somliga menar att det borde ingå mer i socionomprogrammet medan andra informanter lyfter upp att arbetsplatsen borde erbjuda vidareutbildningar. Informanter förklarar också att en ordentlig introduktion samt ett mentorskap skulle öka kunskapen kring barns delaktighet i utredningar. Många av intervjupersonerna talar om samtal med barn som något utöver det vanliga, ”en konst” som inte är självklar. Något socialsekreterare ständigt behöver återkommande utbildning kring. Det skulle även öka kvalitén på utredningarna, för i dagsläget är det inte ens ett krav att socionomer gått en kurs i samtal med barn. En informant förklarar att det när det handlar om barn får det inte gå fel och att det är svårt att göra bedömningar, utbildning krävs för att det ska gå att säkerställa.

IP1: “ Nu har man ju haft en hel del utbildningar runt det men det behövs alltid. För att prata med barn är... ja det är inte så självklart... Man måste tänka vem är det jag möter här. Och alla barn är olika, ja det kan vara en konst.”

IP3: ”Ja, det skulle inte vara dåligt. Om man blir påmind på något sätt eller lär sig grunderna. Men något viktigare är att den som börjar jobba är en riktig introduktion och någon som kan gå bredvid för att lära sig hur man gör och hur man kan göra.”

Här kan vi se likheter med den forskning som Dillon m.fl. (2016) visar på. Författarna hänvisar i sin studie till Vis m.fl. (2012) forskning, där socialsekreterare beskriver att en av de främsta svårigheterna för att förverkliga barns delaktighet, är en bristande kommunikationsförmåga (2015). Vidare refererar författarna till Leasons (2007) studie, som visar på att svårigheterna att låta barnet vara delaktigt i utredningen ligger hos socialsekreterarna snarare än i barnets förmåga att vara med i beslutsfattandet (a.a.). Øvreeide (2010) beskriver att utredande samtal är mer omfattande än övriga typer av samtal. I denna typ av samtal är avsikten ett ge en fördjupad kännedom om barnet och dess situation. Att socialsekreterare kan behärska utredande samtal är aktuellt när de arbetar med barn (a.a.). Vår

analys är att informanterna är medvetna om att det krävs adekvat kunskap gällande barnsamtal, delaktighet och utredningar. De har en förståelse för den svårighet som finns i utredande samtal och är finner utbildning betydelsefullt.

5.3.2. Barnets bästa kontra barnets rätt att bli hörd

I majoriteten av intervjuerna diskuteras det komplexa med att kombinera “barnets bästa” med “barnets rätt till deltagande”. I intervjuerna kommer fram att det är vanligt att barnet och socialsekreteraren har skilda meningar och då menar informanterna att kommunikationen är A och O. Det är viktigt att lyssna på barnet och förstå dess vilja och åsikt men samtidigt förklara varför denne inte är av samma åsikt. En av intervjupersonerna berättar att barnets röst ska fram oavsett egen åsikt och det ska dokumenteras vad barnet har sagt. En informant förklarar att den egna åsikten som socialsekreterare inte spelar roll i själva utredningen utan blir aktuell i analysen av situationen och beslutsprocessen. Den egna åsikten kan ibland dokumenteras om socialsekreterare tagit upp det med barnet och denne har ett svar på det men inte annat fall. Informanten betonar att barnet ska lyssnas på och åsikten ska beaktas, men ibland går det inte att möjliggöra. Tillvaron sätter gränser och att det gäller att samtala kring det. Intervjupersonen menar på att det är viktigt att medla för att få motivation till den eventuella insatsen.

IP3: “ Alltså ... jag tänker att det inte är ett problem att tänka olika. Jag försöker alltid berätta hur jag ser på en situation ... Jag försöker förklara anledningarna till min åsikt. Men ändå få barnet att känna jag hör vad du säger. Barnets delaktighet betyder inte att de alltid får vad de vill. Men barnet ska få yttra sina åsikter, berätta hur det känner”.

Archad och Skivenes (2009a) stärker bilden av intervjupersonernas uttryckta dilemma angående att kombinera barnets bästa och barnets rätt till deltagande. När intervjupersonerna berättar om att barnets vilja skiljer sig från deras egen och socialsekreterarens professionella bedömning har tolkningsföreträdare, kan en analys utifrån Harts delaktighetsstege göras. I intervjupersonernas utsaga ses att barnets delaktighet hamnar på steg fem. I detta steg betraktas barnet som en aktör. Barnet blir informerat om vad situationen handlar om samt kan uttrycka sin åsikt, men har inget handlingsutrymme. På grund av att barnet inte har någon påverkan i beslutsprocessen, begränsas således delaktigheten (Eriksson & Näsman, 2011). Vår analys är att barnet betraktas som aktör och uppfattas som kompetent att uttrycka sin åsikt och den ska tillmätas betydelse, dock är det inte alltid som socialsekreteraren kan uppfylla det

barnet önskar. Vi kan se att socialsekreterarna anser det vara viktigt att informera barnet om varför denne har en skild åsikt och anledningen till att man går emot barnets vilja.

Socialsekreteraren gör en bedömning om barnets mognad och hur denne kan vara med i beslutsprocessen. Archad och Skivenes (2009a) ser det som en risk att det är samma person som ska bestämma vad som är barnets bästa samtidigt som denne ska göra en bedömning av värdet på det barnet säger. Som socialsekreterare ska en bedömning göras gällande barnets mognad oavsett vad denne tycker och det leder också till att det finns risk att barnet bedöms som omoget då åsikten går isär från socialsekreterarens. Cossar m.fl. (2016) studie har visat att för att ett barn ska kunna känna sig delaktigt krävs att socialsekreteraren ger barnet ärlig och direkt information om sin egen åsikt och om de framtida planerna och tankar på insatser. Samtidigt som denne ska ta tillvara på barnets önskemål och känslor, genom att skapa en relation byggd på respekt (a.a.).

Kring frågan vad som händer om barnet och föräldrarna har olika åsikter, berättar informanterna att det är av vikt att lyssna till båda parterna, försöka medla dem emellan men ändå ha barnets bästa i åtanke, att ha ett barnperspektiv. Det handlar om vad ärendet gäller och hur gammalt barnet är. En informant förklarar att de måste göra en professionell bedömning av vad de olika parterna säger och agera efter barnets bästa och det kan innebära att de går emot barnets vilja då. Detta kan vara vanligt när det gäller tonåringar att föräldrar och barn har olika åsikter. Hur mycket socialsekreteraren väger in barnets åsikt beror också på insatsens tyngd.

IP1: "Mm. ja om barnet och föräldrarna har olika åsikter ... man får så långt som möjligt försöka hitta en gemensam nämnare ... Alltså man får försöka hitta lösningar. Men det är klart att ibland så kan det vara så att föräldrarna styr, de är ju ändå vårdnadshavare. så är det inte LVU-läge så kanske man också måste se... Eeh, det gäller ju också att kunna samköra med föräldrarna. Men går det emot barnet... ja... det kan vara svårt."

Informanterna beskriver just det som Cossar m.fl. (2016) tar upp angående processer där många parter är inblandade. Det finns många spänningar mellan föräldrar, barn och socialsekreterare när staten ingriper i familjelivet. Författarna förklarar att det är barnen som har minst makt i den triaden. Vi kan utifrån intervjuerna se hur socialsekreterare försöker, genom att medla och kommunicera, uppnå en balans mellan åtagandet att barnet ska skyddas

men också att arbeta i lag med föräldrarna. Det är en av de svåra uppgifterna i barnavårdsutredningar, tillsammans med det faktum att barnet har känslomässiga band till sina föräldrar (a.a.). När vi analyserar empirin genom barndomsociologin uppfattar vi det som att barnets ges mindre handlingsutrymme än de vuxna. Detta kan bero på att vuxna anser att barnet saknar adekvat kunskap och inte är kompetent att bedöma sin egen situation. Detta leder till att de vuxna kliver in och tar ansvaret för barnets liv och det ifrågasätts inte av den anledningen att vuxna har en auktoritet (Hallden, 2007). Detta kan ses i Bessant och Broadleys (2014) forskning där de förklarar att det finns en generell uppfattning bland vuxna att barn inte har kapacitet att uppfatta vad det är som sker och vad som skulle vara bäst för dem. Samtidigt finns det också en syn av att vuxna och då framförallt professionella är mer mogna och rationella för att kunna se vad som är bäst för barnet.

5.3.3. Lagstiftning och BBIC

I intervjuerna framkommer att informanter har svårigheter med att återge vad SoL och BBIC säger om delaktighet. Dock finns det en tydlig medvetenhet om att både lagen och metoden tar upp delaktighet. Informanterna förklarar att SoL är en ramlag som ger ett tolkningsutrymme för socialsekreteraren och det ses som positivt. Vid frågor om just BBIC uppfattas den som krånglig av vissa. Det förekommer att socialsekreterarna fastnar i dokumentationen istället för att lägga tid på det praktiska arbetet med barnet. Så ett arbetsätt som ska underlätta för utredaren kan istället medföra att det går ut över klienten.

IP2: "Både svårighet och bra om att det är tolkningsbar, bra man kan diskutera det. Alla tycker inte att det är självklarhet och då är BBIC nödvändigt."

IP3: "Det står tydligt att barnet ska vara delaktigt i utredningen, men jag kan inte lagen så."

Detta är något som Söderquist (2006) även tar upp. Han beskriver att formuläret blir viktigare än dialogen med klienten. Vår analys är att, då alla tolkar delaktighet på olika sätt och det inte finns beskrivet hur barnet ska delaktiggöras, är BBIC nödvändigt. Om en socialsekreterare inte finner det självklart att ett barn ska delaktiggöras, bidrar BBIC till uppmuntran av ett barnsamtal då en grundläggande princip är att barnet ska vara delaktigt och ha inflytande. I de fall socialsekreterare finner ett barns delaktighet som en självklarhet, blir den krångliga dokumentationen något som stjälar ännu mer tid från barnen. Som Kriz och Skivenes (2015) visar i sin forskning finns det en problematik för socialtjänsten att uppnå målen med

Socialtjänstlagen när det rör delaktiggörandet av barn. Anledningen till detta skriver författarna kan vara att socialsekreterare gör olika tolkningar och definitioner av delaktighet och barnets rätt att få uttrycka sig (a.a.) Detta styrks av Jonsland (2015) som skriver att delaktighet är otydligt i lagstiftningen och även i barnkonventionen, dock finns det vägledning i förarbetena.

6. Diskussion

I detta avslutande kapitel diskuterar vi studiens resultat i relation till vårt syfte och våra frågeställningar vilka var; Hur tolkar socialsekreterare sin uppgift att möjliggöra barnets delaktighet i utredningar som rör dem själva? På vilket sätt delaktiggörs barn i utredningar på socialtjänsten? Avsnittet börjar med en sammanfattning av studiens viktigaste resultat, följt av en resultatdiskussion och en diskussion kring likheter och skillnader mellan vår empiri och tidigare forskning. Kapitlet avslutas med en metoddiskussion följt av förslag till vidare forskning.

6.1. Studiens viktigaste resultat

Ett av resultaten utifrån vårt syfte och våra frågeställningar är att socialsekreterarna anser att det är viktigt med ett barns delaktighet i utredningsprocessen. Det framkommer att delaktighet kan tolkas olika av socialsekreterare, vilket resulterar i att det skiljer sig i hur de agerar i utredningar. I empirin syns tydligt att de som har arbetat längst har upplevt ett paradigmskifte gällande synen på barnet och dess delaktighet i utredningar. Tidigare fanns en försiktighet gällande att träffa och samtala med barn. Barnet hade inte samma handlingsutrymme i sin process och tron på att en delaktighet gjorde mer skada än nytta dominerade. Idag har det förändrats och synsättet präglas av en större delaktighet för barnet.

Socialsekreterarna har inte en självklar medvetenhet om delaktighetens nivåer. När frågorna riktas mot det, relaterar intervjupersonerna möjliggörandet av delaktighet, till barnet. De kopplar delaktigheten till barnets ålder, dennes förmåga och ärendets karaktär. De associerar inte delaktighetsnivåerna till sitt eget agerande. Ett annat betydelsefullt resultat är att det ofta handlar om att socialsekreteraren ska anpassa sig till barnet, ärendet och situationen. För att anpassa sig, använder sig socialsekreterare av olika metoder. De pratar på olika sätt, de väljer att träffa barn olika ofta och i olika miljöer. Samtliga informanter beskriver att en socialsekreterare måste vara flexibel och se till varje barns individuella behov.

Återkommande i intervjuerna är relevansen av barnets ålder. Ålder är den faktorn som socialsekreterare uppfattar påverkar delaktigheten mest. Informanterna beskriver att de anpassar metoderna efter barnets ålder och att även delaktighetsnivån påverkas av den. Små barn är svårare att samtala med, det är lättare att observera barnet och inhämta information från andra källor. Något annat som kan påverka barnets delaktighet, enligt somliga, är barnets etnicitet. Framförallt beskrivs språket som ett hinder för barnets delaktighet. Situationen kan hjälpas utav en tolk, men detta gäller inte i alla ärenden. De kulturella skillnaderna framställs också som barriärer i vissa ärenden. Informanterna beskriver att det både kan handla om socialsekreterarens egna kulturella förförståelse men också barnets och föräldrarnas kulturella ursprung. De skilda kulturerna kan leda till att socialsekreteraren och familjen uppfattar situationen olika och därmed hur den ska hanteras. Det som informanterna minst ser som en påverkande faktor är barnets kön, det handlar snarare om barnets personlighet.

Alla intervjupersoner beskriver att det mest centrala i deras arbete är att ha ett barnperspektiv men att det förekommer att de tappar fokus emellanåt. Detta förklaras med att det är lätt att identifiera sig med föräldrarna och att den övriga familjens svårigheter kan uppta uppmärksamheten. Det framkommer också att organisatoriska faktorer kan påverka beaktandet av barnperspektivet. Hög arbetsbelastning och personalomsättning gavs som förklaringar. Att kunna hålla ett barnperspektiv underlättas av att organisationen har ett förhållningssätt där perspektivet ska beaktas och där det finns forum att diskutera sina ärenden. Lokalerna är inredda för att socialsekreteraren ska ha större möjlighet att beakta barnets perspektiv.

6.2. Resultatdiskussion

Utifrån den insamlade empirin förstår vi att socialsekreterarna inte är medvetna om Harts (1992) delaktighetsstege och dess nivåer samt socialsekreterarens egna möjligheter att påverka i vilken grad barnet blir delaktigt. Reflektionen vi gör utifrån det är att det kan vara svårt att skilja och separera barnperspektiv och delaktighet från varandra. Vi menar att bara för att informanterna inte är medvetna om att de själva kan påverka ett barns delaktighet, innebär det inte, att de inte beaktar ett barnperspektiv. Det kan låta hårt att analysera genom Harts delaktighetsstege där det beskrivs att informanternas agerande vid exempelvis observation hamnar på steg 1 och innebär att barnet inte är delaktigt. Vi tänker att detta val socialsekreteraren gör är utifrån ett barnperspektiv och med en tanke på barnets bästa. Det

finns en anledning till att denne endast observerat och det kan handla om att barnet inte kan hantera en större delaktighet. Så med andra ord betyder det inte att det alltid är bäst för barnet att denne hamnar på högsta steget gällande delaktighet. Vår tanke är att informanterna möjligen ser på att delaktiggöra barnet och att beakta barnperspektivet, på liknande sätt. Det skulle också kunna vara så att socialsekreterare betraktar delaktighet i olika former istället för nivåer. Vi menar att observation kan vara en sorts delaktighet, konsultation en annan och samtal ytterligare en form av delaktighet. Det skulle kunna ge en förklaring till varför man inte är medveten om de nivåer vi syftar på i intervjuerna.

Alla intervjupersoner finner att det är betydelsefullt att låta barnet vara delaktigt i utredningen men i vilken grad barnet blir delaktigt beror mycket på ärende, barnets ålder och funktionsförmåga. De beskriver att de måste anpassa sig efter varje individ och den unika situation som råder. Vår reflektion utifrån det, är att det både är av fördel samt nackdel att det inte beskrivs i detalj i SoL och BBIC på vilket sätt barnet ska göras delaktigt. Fördel är att socialsekreterare kan göra individuella anpassningar efter barnet och dennes förmåga. Det finns en förståelse att alla barn inte är stöpta efter samma mall och kräver olika bemötande. Dock kan vi också se en nackdel med detta, hur rättssäkert blir det om allt handlar om anpassning och flexibilitet? Hur tillämpas likabehandlingsprincipen om det är upp till den enskilda socialsekreteraren att bestämma på vilket sätt barnet ska göras delaktigt i utredningen? Vi tänker att om en socialsekreterare har ett eget tolkningsutrymme gällande barnets delaktighet så kan det leda till att barn behandlas olika beroende på vem de får som sin socialsekreterare. De informanter som arbetat länge inom utredning, betonar att utredningarna blivit mer omfattande än vad de var förut. En fråga vi ställer oss är vart går gränsen mellan att säkerställa barnutredningar och att dokumentera så mycket att barnsamtalen blir lidande? Vi reflekterar över att då BBIC utgår från konventionen och SoL, vilka inte definierar delaktigheten på ett tydligt sätt, är konsekvensen att BBIC inte heller kan ge detaljer kring delaktigheten.

Det kan diskuteras om den bristande utbildningen i barnsamtal och då främst utredande samtal har en inverkan på i vilken grad socialsekreterare gör barnet delaktigt. Om det fanns en större kunskap i ämnet så kanske socialsekreterare skulle delaktiggöra barnet i större utsträckning. Vi reflekterar över att det kanske finns en osäkerhet i hur man pratar med barnet och då undviker man det och istället väljer att inhämta information på annat sätt. Detta leder till att

barnet inte får hög grad av delaktighet men heller inte får bestämma vilken information som socialsekreteraren ska ha.

6.3. Diskussion med utgångspunkt i tidigare forskning

Nedan diskuteras våra resultat i förhållande till den tidigare forskningen för att se vilka likheter och skillnader vi kan uppfatta. Dillon m.fl. (2016) hänvisar i sin studie till Vis m.fl. (2012) forskning, där de beskriver att ett av de största hindren för barns delaktighet, enligt socialarbetare, är att de själva saknar kommunikationsförmåga. Fortsättningsvis refererar författarna till Leasons (2007) studie, som visar på att problemet att låta barnet vara delaktigt ligger hos de vuxna snarare än i barnets förmåga att vara med i beslutsfattandet (a.a.). I likhet med forskningen, kan vi genom våra teorier och vår empiriska data, se att ett barns delaktighet beror på socialsekreteraren. Informanterna berättar att utbildning i samtal med barn är viktigt, för att ha adekvat kunskap för de arbetsuppgifter en socialsekreterare har. En skillnad i förhållande till forskningen var att informanterna ofta pekade på barnets egenskaper som hinder för delaktigheten, i form av ålder, personlighet, diagnos osv.

Cossar m.fl. (2016) refererar till Harding (1991) samt Healy (1998) vilka beskriver att det finns många spänningar gällande barnets rättighet, föräldrarnas rättigheter samt staten i barnutredningar. I dessa situationer är det barnet som har minst makt. Författarna beskriver att barnutredningar är komplicerade på grund av barnets känslomässiga band till sina föräldrar samt svårigheterna för socialsekreteraren att uppnå balans mellan att arbeta i partnerskap och utöva makt för att skydda barnet (a.a.). I de empiriska data finns likheter med vad forskningen visar på. Intervjupersonerna berättar att det förekommer att dessa tre parter har meningsskiljaktigheter och att deras roll är att medla och hitta en gemensam lösning. I intervjuerna är det tydligt vilken stor faktor föräldrar är i utredningen, både som hinder men även som en resurs för socialsekreteraren.

Författarna Cossar m.fl. (2016) betonar vikten av en god relation mellan socialsekreterare och barnet för att uppnå en delaktighet. De beskriver att socialsekreteraren måste informera om situation samt om eventuella åtgärder. Författarna beskriver att det är socialsekreterarens uppgift att möjliggöra barnet. Denne ska utjämna maktfördelningen för att barnet ska kunna vara delaktigt (a.a.). I överensstämmelse med forskningen framhåller informanterna vikten av en god relation med barnet, men även med föräldrarna så långt det är möjligt. De understryker

betydelsen av att informera barnet om vad som händer, så länge barnet inte tar skada av informationen.

Archard och Skivenes (2009b) förklarar att det finns två sätt att höra ett barn på. Ett direkt sätt samt ett indirekt sätt. Barnet kan själv beskriva sin syn på situationen för socialsekreteraren eller skriftligt redogör för sina åsikter. Indirekt kan barnet uttrycka sina åsikter genom en annan vuxen. För att skapa möjligheter och miljöer för ett barn att samtala i, krävs att socialsekreteraren är flexibel och därmed kan anpassa sig efter barnet och situationen (a.a.). Intervjupersonerna beskriver liknande sätt genom att både samtala direkt med barnet samt indirekt prata med skola eller övrigt nätverk. De berättar också att de väljer miljö efter barnet, där barnet ska känna sig tryggt nog för att kunna samtala. Informanterna nämner olika metoder som är anpassade efter barnet som sitter framför dem. De förklarar att det alltid handlar om att känna efter var barnet befinner sig och utgå från det.

Archard och Skivenes (2009a) beskriver att barnets bästa ska beaktas samtidigt som barnet ska få komma till tals och uttrycka sina tankar och känslor. Detta ska göras med hänsyn till barnets mognad, ålder och förståelse för det som sker. Det finns en god tanke bakom detta men det kan tyckas som att dessa åtaganden drar åt olika riktningar (a.a.). Samtliga informanter tar upp detta dilemma under intervjuerna. De berättar att det förekommer att barnet och de själva har olika åsikter. Barnets bästa i socialsekreterarens ögon, är inte alltid förenat med det som barnet själv anser är rätt för denne. Informanterna beskriver vidare att det är i dessa situationer, som barnperspektivet lätt glöms bort.

Bessant och Broadley (2014) lyfter upp i sin studie upp orsaker till att det finns svårigheter att delaktiggöra barnet. Några av hindren författarna beskriver är föräldrarna, misstro till socialtjänsten, organisationskulturer på arbetsplatser, för mycket dokumentation för socialsekreterarna (a.a.). Alla dessa barriärer nämner socialsekreterarna i intervjuerna. Så vi reflekterar att dessa svårigheter finns världen över och inte endast i det svenska systemet. I artikeln refererar Bessant och Broadley (2014) till Goddard och Hunt (2011) som menar att många socialsekreterare känner sig ovana att utveckla relationer och ett förtroende till barnet, med tanke på den höga personalomsättningen som ofta finns inom barnutredningar. Många anställda är nyexaminerade och saknar praktisk erfarenhet, så de har inte samma kunskap och färdigheter som behövs för att klara jobbet. Det är svårt för nybörjare att veta hur de uppmuntrar barnen att prata på ett sätt som inte orsakar mer skada. Författarna argumenterar för att ett paradigmskifte eller en attitydförändring behövs, där barnet och dess åsikt ges ett

värde. De anser också att myndigheten borde vara mer öppen och mer extern granskning krävs. Det är problematiskt att systemen kännetecknas av hög sekretess. En högre transparens är det första steget till att stoppa tystnaden av barnen (a.a.). Till skillnad från artikeln, anser vi att de informanter som är relativt nyexaminerade, känner sig bekväma omkring barn och i barnsamtal. Däremot finns en osäkerhet liknande den artikeln tog upp, gällande de som arbetat länge och därmed under förra paradigmet. De började sin karriär med att mestadels prata med föräldrar vilket vi tänker kan prägla deras arbetssätt än. Vi anser även, genom vår empiri, att det förefaller som om det redan skett ett paradigmskifte som ändrat synen på barnets delaktighet, till skillnad från artikeln. Det betyder dock inte, att ännu ett paradigmskifte inte behövs, för att förändra synen på delaktighet.

6.4. Metoddiskussion

Vår metodkritik är att vi ibland frångått intervjuguiden och har ställt ledande följdfrågor som kan ha påverkat svaret. Vi varvade också att intervjua och det skulle kunna innebära att vi omedvetet ställt frågorna på olika sätt, med olika betoningar och ordval. Det kan i sin tur ha påverkar resultatet.

En annan sak vi kunde gjort annorlunda och i våra ögon på ett bättre sätt, var att när vi frågade om BBIC och SoL, borde vi först ha läst upp vad som stod i dem angående delaktighet. Det hade inneburit att intervjupersonerna skulle ha haft en bättre chans att svara vad de tyckte om delaktigheten. Vi utgick från att intervjupersonerna kunde vad som stod. När vi ställde frågan och blandade in BBIC och lagen, kan det ha stressat intervjupersonerna då de trodde att vi kanske förväntade oss att de skulle kunna rabbla lagen utantill.

Vår förhoppning inför intervjuerna var att få informanter från en stor och en medelstor kommun. Då vi inte fick tag på informanter i de större kommunerna frågade vi personligen de som idag medverkat i studien. Detta kan ha påverkat studien, då vi valt dem som ansågs kunna svara på våra frågor och ge oss den information som skulle besvara våra frågeställningar. Intervjun hade möjligen upplevts seriösare om intervjuperson och intervjuare inte har känner varandra. Då alla våra informanter jobbar eller har jobbat på samma arbetsplats kan hända att de pratat kring intervjun och blivit färgade av varandras information av den samt av varandras svar. Hade informanterna arbetat på olika platser och inte känt varandra, är risken för det mindre. Det finns också en möjlighet att vi varit försiktigare med vår analys då en av författarna till uppsatsen känner de medverkande.

6.5. Förslag till fortsatt forskning

I vår tidigare forskning fann vi ett intressant resultat och det lyfts i Bessant och Broadley (2014) studie. Författarna hänvisar till Winkworth och McArthur (2006) som förklarar att om socialsekreterarna lyssnar på barnen så blir utredningen mer noggrann och relevansen i beslutet förbättras, det leder till att sannolikheten att det enskilda barnet skyddas, ökar. Detta styrks av Kriz och Skivenes (2015) studie som visar på att barns delaktighet i sina processer, samspelar med positiva följder på barnets välbefinnande och trygghet. Bessant och Broadley (2014) hänvisar även till Bostock (2004) som menar att en delaktighet leder till att barnen tror på sig själva, att de har kapacitet att förändra och ha kontroll över sina liv. Det inverkar positivt på deras utveckling. De går in i vuxenlivet med mer självförtroende (a.a.). Under våra intervjuer pratade vi det inte om hur socialsekreteraren tror att barnet mår och påverkas av att vara delaktig, utan snarare om hur socialsekreteraren tänker kring delaktighet. Här reflekterar vi över att det inte endast är intressant att undersöka vad det innebär för barnet utan även hur socialsekreterare uppfattar att delaktighet påverkar barnet. Hur ser en socialsekreterare på effekterna av att låta barnet vara delaktigt i utredningen? Det vore även intressant att undersöka om de positiva effekterna av delaktighet har ett samband med det högsta steget i Harts steg eller om det uppnås tidigare? Samt om en hög delaktighet alltid innebär positiva effekter för barnet eller skulle en för hög delaktighet kunna leda till negativa konsekvenser för barnet istället?

7. Referenslista

Archard, D., & Skivenes, M. (2009a). Balancing a Child's Best Interests and a Child's Views. *International Journal of Children's Rights*, 17(1), 1-21. doi:10.1163/157181808X358276

Archard, D., & Skivenes, M. (2009b) Hearing the child. *Child and Family Social Work*, 14(4), 391–399. doi:10.1111/j.1365-2206.2008.00606.x

Bessant, J., & Broadley, K. (2014). Saying and Doing. Child protective and participation in decision-making. *International Journal of Children's Rights*, 22, 710-729. Från: <http://web.b.ebscohost.com/webproxy.student.hig.se:2048/ehost/pdfviewer/pdfviewer?sid=64c79a73-7c64-406e-98a7-453671e38ee3%40sessionmgr106&vid=21&hid=102>

Cederborg, A.-C. (2010). *Att intervjua barn - En vägledning för socialsekreterare*. Stockholm: Stiftelsen Allmänna Barnhuset.

Cossar, J., Brandon, M., & Jordan, P. (2016). You've got to trust her and she's got to trust you: Children's views on participation in the child protection system. *Child and Family Social Work*, 21(1), 103-112. doi:10.1111/cfs.12115

Dillon, J., Greenop, D., & Hills, M. (2016). Participation in child protection: A small-scale qualitative study. *Qualitative Social Work*, 15(1), 70-85. doi:10.1177/1473325015578946

Eildar, A. (2010). *Perspektiv på barndom och barns lärande. En kunskapsöversikt om lärande i förskolan och grundskolans tidigare år*. Stockholm: Skolverket.

Eriksson, M., & Näsman, E. (2009). Utsatta barn i familjerättsprocesser: Utredares bemötanden och barns strategier. *Socialvetenskaplig Tidskrift*, nr 1, s. 20-37. Från <http://svt.forsa.nu/Documents/Forsa/Documents/Socialvetenskaplig%20tidskrift/Artiklar/2009/2009.1Nasman.Eriksson.pdf>

Eriksson, M., & Näsman, E. (2011). *När barn som upplevt våld möter socialtjänsten. Om barns perspektiv, delaktighet och giltiggörande*. Stockholm: Gothia förlag.

Eriksson-Zetterquist, U., & Ahrne, G. (2015). Intervjuer. I G. Ahrne & P. Svensson (Red.), *Handbok i kvalitativa metoder* (s. 34-53). Stockholm: Liber.

Halldén, G. (2007). Barndomssociologi och möjligheten av ett psykosocialt perspektiv. I G. Halldén (Red.), *Den moderna barndomen och barns vardagsliv* (s. 25-40). Stockholm: Carlsson.

Hart, R. (1992). Children´s participation: From tokenism to citizenship. *UNICEF International Child Development Center*. Från:
http://wearelumos.org/sites/default/files/research/childrens_participation_Hart.pdf

Höjer, I., & Röbbäck, K. (2007). *Barn i kläm - Hur uppmärksammas barn i mål om verkställighet av umgänge*. Stockholm: Stiftelsen Allmänna Barnhuset.

Jonsland, T. (2015). *Bedöma barns mognad för delaktighet. Kunskapsstöd för socialtjänsten, hälso- och sjukvården samt tandvården*. Socialstyrelsen. Från:
<http://www.socialstyrelsen.se/Lists/Artikelkatalog/Attachments/20004/2015-12-22.pdf>

Kriz, K., & Skivenes, M. (2015). Child welfare workers' perceptions of children's participation: A comparative study of England, Norway and the USA (California). *Child and Family Social Work*, early view-artikel 1-12. doi:10.1111/cfs.12224

Kvale, S., & Brinkmann, S. (2014) *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Lund: Studentlitteratur.

Larsson, S. (2005) Kvalitativ metod - En introduktion. I S. Larsson., J. Lilja & K. Mannheimer (Red.), *Forskningsmetoder i socialt arbete* (s. 91-128). Lund: Studentlitteratur.

Lee, N. (1999). The challenge of childhood. Distribution of childhood's ambiguity in adult institutions. *Childhood* Vol.6 (4), 445-475.
<http://chd.sagepub.com.webproxy.student.hig.se:2048/content/6/4/455.full.pdf>

Näsman, E. (2004). Barn, barndom och barns rätt. I L. Olsen (Red.), *Barns makt* (s. 53-75). Uppsala: Justus förlag.

Näsman, E., & Eriksson, M. (2008). Intervjuer och barns delaktighet. I E. Näsman (Red.), *Barns röster om våld, att tolka och förstå* (s. 42-62). Malmö: Gleerup Utbildning AB.

Näsman, E., Källström-Carter, Å., & Eriksson, M. (2008). Perspektiv på barns röster om våld. I E. Näsman (Red.), *Barns röster om våld, att tolka och förstå* (s. 7-25). Malmö: Gleerup Utbildning AB.

Petersson, G. (2003). Med hänsyn till barnets vilja? Socialtjänstlagens barnperspektiv och den nya välfärdsstatens villkor. I G. Halldén & B. Sandin (Red.), *Barnets bästa - En antologi om barndomens innebörder och välfärdens organisering* (s. 139-176). Stockholm: Symposion.

Sandin, B., & Hallden, G. (2003). Välfärdsstatens omvandling och en ny barndom. I G. Halldén & B. Sandin (Red.), *Barnets bästa – En antologi om barndomens innebörder och välfärdens organisering* (s. 7-24). Stockholm: Symposion.

Schiratzki, J. (2003). Barnkonventionen och barnets bästa - Globalisering med reservation. I G. Halldén & B. Sandin (Red.), *Barnets bästa - En antologi om barndomens innebörder och välfärdens organisering* (s. 25-52). Stockholm: Symposion.

Shier, H. (2001). Pathways to participation: Openings, opportunities and obligations. A new model for enhancing children's participation in decision-making, in line with article 12.1 of the United Nations convention on the rights of the child. *Children & Society*, 15, 107-117. doi: 10.1002/CHI.617

Socialstyrelsen. (2015). *Grundbok i BBIC – Barns behov i centrum*.

<http://www.socialstyrelsen.se/Lists/Artikelkatalog/Attachments/19928/2015-10-7.pdf>

SOU 2009:68. *Bilaga till Betänkande av barnskyddsutredningen: Lag om stöd och skydd för barn och unga*. Stockholm: Edita Sverige

<http://www.regeringen.se/contentassets/d42da087c9f74a20952f02586a60226c/bilaga-till-betankadet-lag-om-stod-och-skydd-for-barn-och-unga-lbuAB>.

Söder, K. (1994). Förord. I K. Edenhammar., S. Ek., G. Ewelöf., L. Gustafsson., T.

Hammarberg & T. Sverne. *Respekt för barnet – FN:s konvention om barnets rättigheter* (s. 5-6). Stockholm: Rädda barnens förlag.

Söderquist, M. (2006). En möjlig kombination - Den lösningsfokuserade modellen och utredningsarbete. I M. Söderquist & A. Suskin-Holmqvist (Red.), *Delaktighet - Barnavårdsutredning som gemensamt projekt* (s. 15- 46). Mareld: Studentlitteratur AB.

Vetenskapsrådet. (2002). *Forskningsetiska principer inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning*. Från:

http://www.gu.se/digitalAssets/1268/1268494_forskningsetiska_principer_2002.pdf

Vis, S. A., & Fossum, S. (2015). Organizational factors and child participation in decision-making: Differences between two child welfare organizations. *Child & Family Social Work*, 20(3), 277-287. doi:10.1111/cfs.12076

Øvreeide, H. (2010). *Samtal med barn*. Lund: Studentlitteratur.

8. Bilagor

8.1. Intervjuguide

Inledande frågor:

1. Vilken grundutbildning har du?
2. Hur länge har du arbetat inom socialt arbete?
3. Hur länge har du jobbat som utredare?
4. Kan du kort beskriva utredningsprocessen och hur barnets delaktighet kommer in i den?
5. Finns det behov av utbildning gällande utredning och delaktighet?

Om barns delaktighet i utredningen:

1. Vad innebär barnperspektivet för dig i ditt arbete som utredare?
2. Hur arbetar du för att barnperspektivet ska beaktas i en utredning?
3. Vilka är möjligheterna respektive svårigheterna i att beakta barnperspektivet?
4. Vad innebär begreppet delaktighet för dig?
5. Vad anser du om tydligheten i socialtjänstlagen samt BBIC angående barnets delaktighet?
6. När anser du att barnet blir delaktigt i en utredning?
7. Hur arbetar du för att barn ska få möjlighet att vara delaktig när det gäller dess utredning?
8. Finns det skillnader på hur delaktighet kan ta sig uttryck hos barn? T.ex. i förhållande till ålder, kön, etnicitet?
9. Vilka för- respektive nackdelar ser du med att låta ett barn vara delaktigt i utredningar?
10. Hur ofta brukar du träffa barnen som utredningen handlar om?
11. Finns det några andra arbetssätt, förutom samtal, för att barn ska kunna vara delaktiga?
12. Arbetar du på olika sätt beroende på vilken ålder barnet har?
13. Hur bedömer du om ett barn är tillräckligt mogen att delta i beslutsprocessen?

- 14.** Hur gör du om du och barnet har skilda åsikter?
- 15.** Hur gör du om barnet och föräldrarna har skilda åsikter?
- 16.** Hur ser dokumentationen ut när det gäller barns egna åsikter? Om dina och barnets åsikter skiljer sig, redovisas det i dokumentationen?
- 17.** Om du skulle ha svårt att prata med barnet, vad gör du då?
- 18.** Använder du några hjälpmedel för att göra barn delaktiga?
- 19.** Finns det någon anledning till att inte prata med ett barn i en utredning som rör dem själva?
- 20.** Finns det någonting mer du vill tillägga innan vi avslutar?
- 21.**
Tack för att du tog dig tid!

8.2. Informationsbrev

Hej, vi heter Amanda Belin och Heli Järvenpää och vi studerar på socionomprogrammet på Högskolan i Gävle. Vi ska skriva vårt examensarbete nu till våren, där vårt syfte är att undersöka i vilken grad barn är delaktiga i utredningar samt vad som denna grad av medverkan kan påverkas av. Detta gör vi utifrån socialsekreterarens perspektiv.

Vi skulle vilja komma i kontakt med socialsekreterare som arbetar eller har arbetat med barnutredningar, för att göra enskilda intervjuer. Vår uppsats kommer utgå från dessa intervjuer och därför har vi ett önskemål om att spela in dem. Detta för att underlätta vid analysen av materialet. Vi kommer att hantera allt material konfidentiellt och radera det så fort vi är klara med uppsatsen. Detta innebär att alla intervjupersoner är och förblir anonyma, detsamma gäller för arbetsplatsen där personen jobbar. Ett deltagande är frivilligt och medverkan kan avbrytas närsomhelst under studiens gång.

Är du intresserad?

Vill du medverka i vår studie, kontakta oss via mail eller telefon, så bokar vi en intervju när det passar dig. Intervjuerna planeras att äga rum vecka 15 eller 16 och kommer att ta ca 45-60 minuter.

Vi hoppas att du vill delta och bidra med din viktiga kunskap kring detta ämne!

Tack för visat intresse!

Vänligen Amanda & Heli